

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Διπλωματική Εργασία

Συναισθηματική νοημοσύνη των εφήβων και γονεϊκή τυπολογία:
ο ρόλος του πατρικού τύπου

Πωλίνα Ν. Ιωάννου

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Συναισθηματική νοημοσύνη των εφήβων και γονεϊκή τυπολογία:
ο ρόλος του πατρικού τύπου

Πωλίνα Ν. Ιωάννου

Επιβλέπων Καθηγητής

Δρ. Στέλιος Γεωργίου

Καθηγητής Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας στο Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου
Κύπρου

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής

Δρ. Κωνσταντίνα Τσώλη

Επικ. Καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.)
του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Δρ. Θωμάς Μπαμπάλης

Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.)
του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Κοσμήτορας της Σχολής Επιστημών της Αγωγής

Η Διπλωματική Εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων
απόκτησης του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (Master of Arts) στη «Σχολική
Συμβουλευτική και Καθοδήγηση», το οποίο προσφέρεται από το Τμήμα Ψυχολογίας
του Πανεπιστημίου Κύπρου σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Τμήμα του Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ευχαριστίες

Με την παρούσα διπλωματικής εργασίας, ολοκληρώνονται οι σπουδές μου για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (ΜΑ) στη «Σχολική Συμβουλευτική και Καθοδήγηση». Σε αυτό το ταξίδι γνώσης, κάποιοι άνθρωποι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, τόσο στη διαδρομή, όσο και στην επιτυχημένη ολοκλήρωση.

Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα της παρούσας διπλωματικής εργασίας Δρ. Στέλιο Γεωργίου, για την στήριξη και καθοδήγηση που μου προσέφερε, τόσο στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας, με εύστοχες και εποικοδομητικές παρατηρήσεις, όσο και για την εμπιστοσύνη, συμπαράστασή και στήριξη αλλά και για το αμείωτο ενδιαφέρον που έδειξε από την αρχή των σπουδών μου μέχρι το τέλος.

Επιπλέον, ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στους Καθηγητές Δρ. Κωνσταντίνα Τσώλη, Δρ. Θωμά Μπαμπάλη και στη συντονίστρια της πρακτικής άσκησης του προγράμματος «Σχολική συμβουλευτική και καθοδήγησης», Εκπαιδευτική Ψυχολόγο, Εβίτα Κατσιμήχα, για την υποστήριξη και διαθεσιμότητα τους, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, παρέχοντας μου πολύτιμες συμβουλές καθοδήγησης, όπου κρίθηκε αναγκαίο. Η βαθιά γνώση, αλλά και ο «έρωτας» (όπως θα έλεγε ο Κορνήλιος Καστοριάδης) που έχει ο καθένας για το αντικείμενο του, μεταφέρθηκαν με άμεσο τρόπο στη ψυχή μου, συμβάλλοντας καθοριστικά στην αγάπη και αφοσίωση στις σπουδές μου αλλά και στην προσωπική μου ανάπτυξη.

Οφείλω επίσης να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον Διευθυντή του Τμήματος Εργασίας κ. Αλέξανδρο Αλεξάνδρου και την προϊσταμένη μου, Συντονίστρια του Επαρχιακού Γραφείου Εργασίας Λευκωσίας, κα Μαρία Χριστίνα Τσιοπουριάν, για τη στήριξη και την παροχή διευκολύνσεων, που ήταν απαραίτητες για την ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Τέλος, νιώθω την ανάγκη να απευθύνω την ευγνωμοσύνη μου και τις πιο γλυκές ευχαριστίες μου στο σύζυγό μου Χρήστο Δανέζη και στο επτάχρονο γιο μου Νέαρχο Δανέζη, για τη συμπαράσταση, την κατανόησή και την υπομονή τους τα δύο τελευταία χρόνια. Χωρίς αυτούς δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση ούτε της παρούσας εργασίας αλλά ούτε και των σπουδών μου. Παράλληλα, θα ήθελα ευχαριστήσω τους γονείς μου Χαρούλλα και Νέαρχο Ιωάννου για τη στήριξη και ηθική συμπαράσταση, που μου έδιναν, όταν την χρειαζόμουν, αλλά και όλους τους φίλους μου για την κατανόηση τους, συμβάλλοντας ο καθένας με τον τρόπο του, στην ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Περίληψη

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν να διερευνήσει μέσα από βιβλιογραφική επισκόπηση τη σχέση μεταξύ της γονεϊκής (πατρικής) τυπολογίας και της συναισθηματικής νοημοσύνης στους έφηβους. Μελετήθηκε επίσης, κατά πόσο οι απόψεις των γονέων, κυρίως του πατέρα, σχετικά με την πατρική τυπολογία, συγκλίνουν με τις απόψεις των εφήβων. Ο πληθυσμός ενδιαφέροντος της έρευνας επικεντρώνεται σε έφηβους μαθητές και τους γονείς τους, κυρίως τον πατέρα. Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση μελετήθηκαν διάφορα εργαλεία αξιολόγησης που χρησιμοποιήθηκαν σε σχετικές έρευνες στο παρελθόν, βάσει του θεωρητικού τους πλαισίου, όπως ερωτηματολόγια αξιολόγησης για την αντικειμενική μέτρηση ικανοτήτων της συναισθηματικής νοημοσύνης των εφήβων, ερωτηματολόγιο γονεϊκής (πατρικής) τυπολογίας, ή κλίμακες αυτοαναφοράς κ.α. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν πως υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στην αντιλαμβανόμενη συναισθηματική νοημοσύνη των εφήβων και την γονεϊκή (πατρική) τυπολογία. Μαθητές οι οποίοι φαίνεται να εκλαμβάνουν τον πατέρα τους ως «υποστηρικτικό» τείνουν να σημειώνουν υψηλότερη αυτοαντίληψη για τη συναισθηματική τους νοημοσύνη, ενώ έφηβοι οι οποίοι αντιλαμβάνονται τον πατέρα τους ως «αυταρχικό», οι ίδιοι θεωρούν ότι έχουν χαμηλή Σ/Ν. Παράλληλα, μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, διαφαίνεται πως παρά το γεγονός ότι οι απόψεις των εφήβων και των πατέρων τους σχετίζονται ως προς την αναμενόμενη κατεύθυνση, υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στην αυτοαντίληψη τους και στον τρόπο με τον οποίο απαντούν στο ερωτηματολόγιο πατρικής τυπολογίας. Τέλος, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, ως προς την αντιλαμβανόμενη Σ/Ν, ενώ φαίνεται να υπάρχει διαφορά μεταξύ των δύο φύλων ως προς την αντίληψη τους για την πατρική τυπολογία. Τα αποτελέσματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, υποδηλώνουν την ανάγκη διεξαγωγής περαιτέρω επιστημονικής έρευνας και μελέτης της σχέσης μεταξύ της πατρικής τυπολογίας και της Σ/Ν σε Ελλάδα και Κύπρο, καθώς οι συγκεκριμένες μεταβλητές φαίνεται να έχουν σημαντικές ψυχολογικές, παιδαγωγικές και κοινωνικές προεκτάσεις.

Λέξεις κλειδιά: #συναισθηματική νοημοσύνη, #αυτοαντίληψη, #έφηβοι, #γονεϊκή τυπολογία, #πατρική τυπολογία, #εργαλεία αυτοαναφοράς συναισθηματικής νοημοσύνης.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
1. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ	7
1.1 «ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ» ΚΑΙ «ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ»	8
1.2 Ιστορική αναδρομή- Οικοδόμηση της έννοιας από το 19ο αιώνα έως σήμερα...	10
1.3 Θεωρητικό πλαίσιο- Μοντέλα Συναισθηματική Νοημοσύνης	15
1.3.1 Το μοντέλο των Mayer, Salovey & Caruso	17
1.3.2 Το μοντέλο του Reuven Bar-On	17
1.3.3 Το μοντέλο «Συναισθηματικής Επάρκειας» του Daniel Goleman	18
1.3.4 Το μοντέλο των Petrides και Furnham	19
1.4 Τρόποι μέτρησης της Συναισθηματικής Νοημοσύνης	20
1.5 Τα οφέλη της Συναισθηματική Νοημοσύνη στον άνθρωπο.	23
1.6 Κριτική για τη Συναισθηματική Νοημοσύνη	24
2. ΓΟΝΕΪΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ	26
2.1 Εννοιολογικές διασαφηνίσεις -Ορισμός	26
2.2 Γονεϊκοί Τύποι	28
2.3 Η επίδραση των γονέων στην ανάπτυξη του παιδιού	30
2.4 Ο Ρόλος του Πατέρα - Ταξίδι στο Χρόνο	33
2.5 Η επιρροή του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού	35
2.6 Η «Πατρική τυπολογία» στην Ελλάδα	37
3. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΓΟΝΕΪΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ	42
3.1 Γονεϊκή Τυπολογία και Συναισθηματική Νοημοσύνη	42
3.2 Γονεϊκή Τυπολογία και εκφάνσεις της Συναισθηματικής Νοημοσύνης	45
3.4 Ερευνητικές υποθέσεις	51
4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	53
4.1 Πηγές πληροφόρησης	53
4.2 Λέξεις κλειδιά	54
4.3 Προτάσεις Μεθοδολογίας και ερευνητικών εργαλείων για διεξαγωγή έρευνας. ..	54
5. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	63

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία 20 χρόνια, η έννοια της συναισθηματικής νοημοσύνης έγινε αντικείμενο ενδιαφέροντος στους κόλπους της εκπαιδευτικής κοινότητας, με αρκετές έρευνες στη βιβλιογραφία να υποστηρίζουν πως η Σ/Ν είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη σωματική, ψυχική και συναισθηματική υγεία του ατόμου. Παράλληλα, πολλές έρευνες στη βιβλιογραφία, καταδεικνύουν ότι η Σ/Ν αποτελεί ένα σημαντικό προγνωστικό παράγοντα για τη σχολική, ακαδημαϊκή και επαγγελματική επιτυχία, για την ποιότητα των σχέσεων και για τη γενική ευτυχία του ατόμου. Όπως διαφαίνεται μέσα από τη βιβλιογραφία, υπάρχει μια πολύ στενή και σταθερή σχέση μεταξύ της Σ/Ν με την αυτοεκτίμηση, την ενσυναίσθηση, την αποφασιστικότητα, την ποιότητα στις φιλικές, κοινωνικές σχέσεις, αλλά και την θετική, αισιόδοξη στάση στη ζωή του ατόμου, (Frederickson, Petrides & Simmonds, 2012).

Αντίστοιχα, υπάρχει πληθώρα ερευνών στις οποίες διαφαίνεται ο καθοριστικός ρόλος των γονέων και η επίδραση τους στην ψυχο-συναισθηματική και ψυχο-κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών τους. Σύμφωνα με τους Furnman & Cheng, (2000), υπάρχει μια δυνατή συσχέτιση μεταξύ «υποστηρικτικών» γονέων, οι οποίοι ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών και την υψηλή αυτοεκτίμηση των παιδιών, την αυτορρύθμιση, την κατανόηση και διαχείριση των συναισθημάτων τους, τις υψηλές καλές ακαδημαϊκές επιδόσεις και την ικανοποίηση για την ίδια τους τη ζωή. Αντίστοιχα, μεγάλος αριθμός ερευνών παρουσιάζουν αποτελέσματα σύμφωνα με τα οποία, τα παιδιά αδιάφορων, «επιτρεπτικών», ή «αυταρχικών» γονέων τείνουν να έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αναπτύξουν αποκλίνουσα συμπεριφορά και να εμφανίσουν κατάθλιψη, ιδιαίτερα στην εφηβεία, (Simons & Conger, 2007).

Ως εκ τούτου, λόγω της καθοριστικής σημασίας της επιρροής των γονέων στις περισσότερες πτυχές της ζωής και της προσωπικότητας των παιδιών, η παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί στην πιθανή σχέση μεταξύ διαφορετικών τύπων γονέα και τη

Σ/Ν των εφήβων παιδιών. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο του πατέρα, αφού όπως διαφαίνεται και μέσα από τη βιβλιογραφία, η φιγούρα του έχει μελετηθεί πολύ λιγότερο στη ψυχολογία από αυτή της μητέρας, (De Luccie, 1996, Gamble, Winsler, Madigan & Aquilino, 2015). Επιπλέον, θα ερευνηθεί κατά πόσο η «πατρική» τυπολογία επιδρά στην ανάπτυξη της Σ/Ν, ενώ παράλληλα θα εξεταστεί μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση, εάν οι έφηβοι έχουν την ίδια άποψη για την πατρική τυπολογία με τους γονείς τους.

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας αναλύεται μέσα από 5 κεφάλαια. Στην εισαγωγή παρουσιάζεται μια γενική εικόνα για τα οφέλη που προσφέρει η Σ/Ν στον άνθρωπο και στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στη σχέση της με τη γονεϊκή τυπολογία και πως η Σ/Ν συνδέεται με διάφορες πτυχές της ανάπτυξης του ατόμου.

Το πρώτο κεφάλαιο, αναλύει και εξηγεί εκτενώς την έννοια της Σ/Ν και παρέχει την απαραίτητη εννοιολογική ερμηνεία. Ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να περιηγηθεί, μέσα από μια ιστορική αναδρομή, στα διάφορα στάδια της οικοδόμησης της έννοιας και να γνωρίσει τα θεωρητικά μοντέλα, τα οποία αναπτύχθηκαν από την εμφάνιση της Σ/Ν μέχρι σήμερα. Παράλληλα, γίνεται μια παρουσίαση των τρόπων με τους οποίους μετριέται η Σ/Ν, των ευεργετικών στοιχείων που προσφέρει στον άνθρωπο και με στόχο την απόκτηση μιας σφαιρικής και ισορροπημένης άποψης, στο τέλος γίνεται αναφορά στην κριτική που δέχεται η έννοια της Σ/Ν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια γνωριμία με την γονεϊκή τυπολογία, όπως αυτή ορίζεται μέσα από τη βιβλιογραφία, και στη συνέχεια βλέπουμε την ανάλυση των κυριότερων τύπων, όπως αυτοί έχουν διαμορφωθεί, σε σχέση με την επίδραση τους στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών τους. Μέσα από μια ιστορική αναδρομή, δίνοντας έμφαση στο ρόλο του πατέρα, αναλύονται οι διάφοροι τρόποι με τους οποίους, ο κάθε τύπος πατέρα επιδρά στην προσωπικότητα του παιδιού και κατ' επέκταση στη ζωή του. Τέλος παρουσιάζονται επιστημονικές μελέτες, όπως αυτές προκύπτουν από

την επισκόπηση στη βιβλιογραφία, και επικεντρώνουν την έρευνα τους στην πατρική τυπολογία και το ρόλο του πατέρα σε τοπικό και διεθνές πλαίσιο.

Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στην παρουσίαση αποτελεσμάτων από διάφορες έρευνες που σχετίζονται με τις κυρίαρχες μεταβλητές που διερευνώνται στην παρούσα διπλωματική εργασία, τη Σ/Ν και τη γονεϊκή τυπολογία. Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται και τα ερευνητικά ερωτήματα, όπως αυτά προέκυψαν μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση.

Το επόμενο κεφάλαιο αφορά στη μεθοδολογία της παρούσας μελέτης. Επειδή πρόκειται για βιβλιογραφική επισκόπηση και όχι για επιστημονική έρευνα, στο κεφάλαιο αυτό γίνεται περιγραφή του πληθυσμού στο οποίο εστιάζεται η παρούσα μελέτη και αναφορά στις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν για τη συλλογή πηγών οι οποίες χρησιμοποιούνται για την περιγραφή και ανάλυση του θέματος. Επιπλέον, στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζονται προτάσεις μεθοδολογίας για διεξαγωγή έρευνας με τη χρήση επιστημονικών εργαλείων, τα οποία αξιολογούν τις μεταβλητές που εξετάζονται στην παρούσα διπλωματική εργασία.

Το τελευταίο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ερμηνεία και στο σχολιασμό των αποτελεσμάτων, όπως αυτά περιγράφονται σε άλλες, σχετικές έρευνες, με αναφορά στους περιορισμούς των ερευνών αλλά και σε προτάσεις/ προοπτικές για περεταίρω διερεύνησης του θέματος.

Κεφάλαιο 1

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ενισχύεται όλο και περισσότερο η άποψη πως η Συναισθηματική Νοημοσύνη (EQ), είναι πιο σημαντική από το Πηλίο Νοημοσύνης, (IQ), με αρκετές έρευνες στη βιβλιογραφία να υποστηρίζουν πως η Σ/Ν αποτελεί ένα σημαντικό προγνωστικό παράγοντα για τη σχολική, ακαδημαϊκή και επαγγελματική επιτυχία, για την ποιότητα των σχέσεων και για τη γενική ευτυχία του ατόμου.

Η έννοια της Σ/Ν αναδύθηκε τις τελευταίες τρεις δεκαετίες και έγινε ιδιαίτερα δημοφιλής, ως μια νέα πιθανή θεωρητική κατασκευή που αφενός, θα συνέβαλε σημαντικά στην απόδοση και ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς και αντίδρασης, μέσα από ένα σύγχρονο και όχι με τον παραδοσιακό τρόπο μέτρησης της γενικής νοημοσύνης και αφετέρου, θα προέβλεπε την επιτυχία του ατόμου σε σχολικό, προσωπικό και επαγγελματικό επίπεδο, την ποιότητα ζωής του, την προσαρμοστικότητα και την ικανότητα επικοινωνίας του με άλλους. Όλο και περισσότερα βιβλία και άρθρα γράφονται για αυτή την έννοια, ενώ παράλληλα, σε επιστημονικό επίπεδο, διαρκώς διεξάγονται μελέτες, που επιβεβαιώνουν την επίδραση της Σ/Ν σε διάφορους τομείς της ζωής των ανθρώπων, (Petrides, et al., 2004, Matthews, Zeindner & Roberts, 2004). Μέσα από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, παρατηρείται πως τελικά οι απόψεις των επιστημόνων σχετικά με το περιεχόμενο της Σ/Ν ποικίλουν και ακόμα και σήμερα δεν υπάρχει ένας μοναδικός, κοινώς αποδεκτός όρος για αυτή την έννοια, (Alegre, 2011, Humphrey et.al., 2007).

Μέσα από την πληθώρα ορισμών και επεξηγήσεων της έννοιας καταλήγουμε στο ότι η Σ/Ν αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου αναγνώρισης, επεξεργασίας και διαχείρισης, τόσο των δικών του συναισθημάτων όσο και των συναισθημάτων των ανθρώπων γύρω του, μέσα από λεπτές διακρίσεις και χρήση πληροφοριών, καθοδηγώντας τις σκέψεις και τις πράξεις του.

Σύμφωνα με τον Daniel Goleman, (1997):

«Πρόκειται για ένα σύνολο δεξιοτήτων, οι οποίες παρέχουν στο άτομο τη δυνατότητα να αναγνωρίζει, να κατανοεί και να χρησιμοποιεί πληροφορίες συναισθηματικής φύσης, με τρόπο ώστε να οδηγείται σε αποτελεσματικές επιδόσεις».

Η Πλατσίδου, (2010), αναφέρει πως πρόκειται για:

«μια νοητική ικανότητα του ανθρώπου, για έναν ευφυή τρόπο σκέψης πάνω σε πληροφορίες και καταστάσεις συναισθηματικού περιεχομένου, με σκοπό την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου. Αποτελεί και περιλαμβάνει ένα σύνολο ικανοτήτων, δεξιοτήτων και χαρακτηριστικών που επιτρέπουν στον άνθρωπο να κατανοεί και να χειρίζεται τις συναισθηματικές καταστάσεις».

Σε αυτό το κεφάλαιο επιδιώκεται η εξέταση της έννοιας της Σ/Ν από διαφορετικές οπτικές γωνίες, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από τη βιβλιογραφία. Αρχικά γίνεται ανάλυση των δύο κύριων «συστατικών» που συνθέτουν την έννοια της Σ/Ν, το «συναίσθημα» και τη «νοημοσύνη», ενώ στη συνέχεια μέσα από μια ιστορική αναδρομή, ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να περιηγηθεί, ανάμεσα στα θεωρητικά μοντέλα, τα οποία αναπτύχθηκαν κατά καιρούς, αλλά στους τρόπους με τους οποίους οι επιστήμονες μετρούν την Σ/Ν. Τέλος γίνεται αναφορά στα οφέλη που προσφέρει η Σ/Ν στον άνθρωπο, αλλά και στην κριτική που δέχεται διαχρονικά, η έννοια.

1.1 «Συναίσθημα» και «Νοημοσύνη»

Η Συναισθηματική Νοημοσύνη αποτελεί συνονθύλευμα των όρων «συναίσθημα» και «νοημοσύνη», αποσπώντας τεράστιο ενδιαφέρον από ακαδημαϊκούς, ερευνητές και επιστήμονες, (Mayer & Ciarrochi, 2001). Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι ο παραπάνω συνδυασμός είναι αντιφατικός και οξύμωρος, γιατί παραδοσιακά τα συναισθήματα θεωρούνται αφηρημένα, υποκειμενικά και μη μετρήσιμα, ενώ η νοημοσύνη εκλαμβάνεται ως λογική, αντικειμενική και μετρήσιμη, (Bolton, 2000). Κατά το παρελθόν, πολλοί φιλόσοφοι, ψυχολόγοι και εκπαιδευτικοί επιχείρησαν να

επεξηγήσουν και να ορίσουν το περιεχόμενο των δύο όρων, (Maridaki-Kassotaki, 2000).

Μέσα από την πάροδο του χρόνου, έχουν δοθεί πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί σε σχέση με την έννοια του συναισθήματος. Από τα αρχαία χρόνια, οι άνθρωποι θεωρούσαν τα συναισθήματα ως σωματικές διαδικασίες, οι οποίες είτε αυτόνομα ή μέσα από την αλληλεπίδραση και τη συνεργασία με επιμέρους νοητικές λειτουργίες, ενισχύουν την προσαρμοστικότητα του ανθρώπου και του προσφέρουν μια ολόπλευρη, συνολική ανάπτυξη, (Maridaki-Kassotaki, 2000). Πολλοί αρχαίοι φιλόσοφοι, προσπάθησαν να αποδώσουν το δικό τους ορισμό για τα συναισθήματα, μεταξύ αυτών ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, ο Εμπεδοκλής, ο Παρμενίδης ο Ηράκλειτος κ.α.. Ο επικρατέστερος ορισμός φαίνεται να είναι ο ορισμός που έδωσε ο Fredriksson (2001) σύμφωνα με τον οποίο το συναίσθημα αποτελεί:

«πολύπλοκες μορφές αντίδρασης του οργανισμού στις περιβαλλοντικές εξελίξεις, οι οποίες εκδηλώνονται σε εκφραστικό, γνωσιακό, νευρολογικό και βιολογικό επίπεδο,» (Fredriksson, 2001).

Από την άλλη μεριά, η έννοια της νοημοσύνης αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα, ειδικότερα στον κλάδο της ψυχολογίας και αυτό καταδεικνύεται μέσα από την πληθώρα ορισμών που έχουν αποδοθεί για αυτή, με την πλειοψηφία να εστιάζει στις νοητικές ικανότητες του ανθρώπου, (Ree & Earles, 1992).

Ο Γάλλος ψυχολόγος Binet όρισε τη νοημοσύνη ως «τη νοητική λογική, το πραγματικό πνεύμα, την πρωτοβουλία, την ικανότητα προσαρμογής, κατανόησης, ανακάλυψης, διεύθυνσης και ελέγχου,» και πρώτος επιχείρησε το 1905 τη μέτρηση της νοημοσύνης κατασκευάζοντας το πρώτο εργαλείο μέτρησης του «δείκτη νοημοσύνης» (IQ τεστ), (Maridaki-Kassotaki, 2000).

Σε μεταγενέστερο στάδιο, επιστήμονες όπως ο Wechsler, ο Thurstone, ο Spearman, και ο Claparede, συμπέραναν ότι η «νοημοσύνη» αποτελείται από πολλές επιμέρους

νοητικές λειτουργίες και ως εκ τούτου, δεν μπορεί να εκφράζει μόνο ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, (Κασιωτάκη & Φλουρής, 2006).

Ανάμεσα στους σύγχρονους εκφραστές της έννοιας της νοημοσύνης, ο Gardner (1975), υποστήριξε πως η «νοημοσύνη» είναι μια πολυσύνθετη και πολύ-επίπεδη λειτουργία του νου, η οποία αποτελείται από πολλές ξεχωριστές ικανότητες και περιέγραψε την ιδέα της πολλαπλής νοημοσύνης, παρουσιάζοντας τα διαφορετικά είδη ευφυΐας, τη μουσική, τη χωροταξική, την ενδοπροσωπική, τη διαπροσωπική φυσιολογική, τη σωματική, την κιναισθητική και την υπαρξιακή ευφυΐα.

1.2 Ιστορική αναδρομή- Οικοδόμηση της έννοιας από το 19ο αιώνα έως σήμερα

Αν και ο όρος της Σ/Ν θεωρείται σχετικά νέος, οι ρίζες της προέλευσης της μπορεί να εντοπιστούν πίσω στην αρχαιότητα. Ο πρώτος φιλόσοφος που ασχολήθηκε με τη θεωρία γύρω από το συναίσθημα ήταν ο Πλάτωνας, ο οποίος διαίρεσε τα συναισθήματα σε υψηλότερα συναισθήματα, φιλοσοφική και πνευματική αγάπη και σε χαμηλότερα συναισθήματα, θυμό και φόβο. Στη συνέχεια, οι Στωικοί φιλόσοφοι εστίασαν στο ρόλο του συναισθήματος για την επιτυχία προσωπικών στόχων και στην επίτευξη «ενάρετης και γαλήνιας ζωής». Ο Πυρρών και ο Ζήνων, ήταν οι πρώτοι που υποστήριξαν πως η ψυχική ηρεμία και γαλήνη και κατ' επέκταση η ευτυχία του ανθρώπου απορρέει από τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους ο καθένας χαλιναγωγεί τις διαθέσεις, τις ορμές, τις επιθυμίες και τα πάθη του, (Βουτυρά, 2009).

Η αξία, η δύναμη και η επιρροή των συναισθημάτων είχαν απασχολήσει έντονα το μυαλό και τις σκέψεις του Αριστοτέλη, έτσι πρώτος, μέσα από το έργο του «Ηθικά Νικομάχεια», επιχειρεί τη σύνδεση των συναισθημάτων με τη νοημοσύνη, (Λυπουρλής 2006):

«Ο καθένας μπορεί να θυμώσει, είναι πολύ εύκολο. Όμως το να θυμώσει με το κατάλληλο άτομο, στο κατάλληλο βαθμό, την κατάλληλη ώρα, για τον κατάλληλο λόγο και με τον κατάλληλο τρόπο, αυτό δεν είναι εύκολο». Αριστοτέλης

Φτάνοντας στη σύγχρονη ιστορία, συναντάμε τον Δαρβίνο, ο οποίος στο βιβλίο του, «Η έκφραση των συναισθημάτων στους ανθρώπους και στα ζώα», τονίζει το ρόλο του συναισθήματος για την επιβίωση και την προσαρμογή των ειδών, (Faltas, 2016).

Λίγο αργότερα, το 1877, ο Αμερικανός φιλόσοφος Henry Noble Day εστίασε στην ιδεολογική και πρακτική σχέση μεταξύ συναισθήματος και νοημοσύνης και υποστήριξε ότι η αλληλεπίδραση των δύο είναι αποτέλεσμα γνωστικών ικανοτήτων που απορρέουν από τον αυτοσεβασμό και το σεβασμό προς τους άλλους, από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, από την αφοσίωση στη θρησκεία και από την αγάπη για την πατρίδα. Μέσα από τη μελέτη του, ο Αμερικανός φιλόσοφος συμπέρανε ότι η διανοητική διαδικασία ενός ατόμου διέπεται από τη γνωστική σύνδεση του μεταξύ συναισθημάτων και του αγώνα για επιβίωση, (Day, 1877).

Το 1880, ο Σκοτσέζος φιλόσοφος Alexander Bain, εστίασε στη μελέτη της σχέσης μεταξύ μυαλού, συναισθήματος, βούλησης και νοημοσύνης και συμπέρανε πως υπάρχει μια δυνατή σχέση μεταξύ των συναισθημάτων, των πεποιθήσεων, της ηθικής και με ποιο τρόπο το άτομο ελέγχει τις σκέψεις και τα συναισθήματα του, (Faltas, 2016).

Το 1910 ο Άγγλος ψυχολόγος James Sully, μελέτησε τη σχέση μεταξύ συναισθηματικής και πνευματικής διαδικασίας, στο πλαίσιο της Σ/Ν και διαπίστωσε ότι η αντίληψη του ατόμου επηρεάζεται από το συναίσθημα και τη νόηση, προσθέτοντας πως συνδυαστικά οι συναισθηματικές και πνευματικές εμπειρίες του ατόμου επιδρούν καθοριστικά στην ατομική, φυσική σύνδεση ανάμεσα στο συναίσθημα και τη νοημοσύνη, (Faltas, 2016).

Στις αρχές του 20ου αιώνα, ο Thorndike, μέσα από τη μελέτη γνωστικών αποκλίσεων που απορρέουν από τις καταστάσεις ή αλληλεπιδράσεις, οδηγήθηκε στο συμπέρασμα της ύπαρξης τριών ειδών νοημοσύνης: τη μηχανική νοημοσύνη, την αφηρημένη νοημοσύνη και την κοινωνική νοημοσύνη, η οποία κατά τον Thorndike, αποτελεί την απαραίτητη ικανότητα για αποτελεσματική επικοινωνία, (Thorndike, 1920).

Το 1921, ο ιατρός, ερευνητής Abraham Myerson, στο πλαίσιο της μελέτης της Σ/N , υποστήριξε ότι οι συναισθηματικές, ενστικτώδης και ευφυείς λύσεις μπορούν να βοηθήσουν το άτομο να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό και την εξουσία και υπογράμμισε ότι αυτό που τελικά μπορεί να τροποποιήσει τη συμπεριφορά του ατόμου είναι η εμπειρίες και η γνώση του, (Faltas, 2016).

Το 1928, ο David L. MacKaye, Διευθυντής του Κέντρου Εκπαίδευσης Ενηλίκων, μελέτησε με τη σειρά του, την αλληλεπίδραση συναισθήματος και νοημοσύνης κατά την οποία διαπίστωσε ότι το συναίσθημα μπορεί να επηρεάσει σοβαρά τη νοημοσύνη του ατόμου σε επίπεδο παραγωγικότητας και καθοδήγησης. Ο MacKaye, επιπλέον υποστήριξε ότι η νοημοσύνη και το συναίσθημα επηρεάζουν άμεσα τη συμπεριφορά του ατόμου και αποτελούν ρυθμιστικό παράγοντα για τη συναισθηματική και κοινωνική ισορροπία του ατόμου, (MacKaye, 1928).

Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1961, οι Sechrest & Jackson, μελέτησαν προγνωστικούς παράγοντες διαφόρων ικανοτήτων και τις διαφορές δεξιοτήτων, οι οποίες απορρέουν από τη σημασία και την σύνθεση της κοινωνικής νοημοσύνης, ενώ παράλληλα εξέτασαν τους διαφορετικούς τρόπους αξιολόγησης της κοινωνικής νοημοσύνης, υιοθετώντας τη θεωρία του Kelly σχετικά με το «Personal Construct», σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι οικοδομούν προσωπική αντίληψη για το πώς λειτουργεί ο κόσμος και στη συνέχεια χρησιμοποιούν αυτές τις νοητικές κατασκευές για κατανοήσουν τον κόσμο και τις εμπειρίες τους. Οι Sechrest & Jackson, (1961), διαπίστωσαν ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων αποτελεί βασικό παράγοντα για τη δημιουργία της σχέσης ανάμεσα στην ακαδημαϊκή νοημοσύνη και την κοινωνική νοημοσύνη. Οι Sechrest & Jackson, (1961), υποστήριξαν επίσης ότι η κοινωνική νοημοσύνη σχετίζεται σημαντικά με την προσωπική κρίση, τα διάφορα ερεθίσματα, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, τη γνωστική πολυπλοκότητα και την κοινωνική αποτελεσματικότητα και απόδοση.

Το 1973, οι ερευνητές Walker & Foley, μελέτησαν τους παράγοντες που συμβάλουν στην ανάπτυξη της κοινωνικής νοημοσύνης αλλά και του τρόπους μέτρησης της και την περιέγραψαν ως την ικανότητα κατανόησης των άλλων και την ικανότητα να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις για το χειρισμό κοινωνικών καταστάσεων.

Οι Walker & Foley, (1973), συνέταξαν πολλαπλές έννοιες που επικεντρώνονται στο γνωστικό χαρακτήρα της κοινωνικής νοημοσύνης, όπως η ικανότητα διαπροσωπικής κρίσης, αντίληψης, συμπεριφοράς και προσανατολισμένων δράσεων προς την κρίση και την αντίληψη των άλλων. Τέλος, οι Walker & Foley, (1973), κατέληξαν στο συμπέρασμα πως ο πυρήνας της συναισθηματικής νοημοσύνης εστιάζεται στην προσέγγιση του κάθε ανθρώπου που χρησιμοποιεί για να κατανοήσει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις προθέσεις των άλλων.

Το 1983, ο Howard Gardner, χαρακτήρισε την Σ/Ν ως «ικανότητα επίλυσης ενός προβλήματος» και επισήμανε το ρόλο του πολιτισμού στην ανάπτυξη οποιασδήποτε μορφής νοημοσύνης. Ο Gardner, περιέγραψε τη «διαπροσωπική νοημοσύνη» ως μια «ικανότητα του ατόμου να κατανοεί τους άλλους», συνδέοντας την ατομική νοημοσύνη με τα επίπεδα απόδοσης τους, βάσει το πεδίο εκτέλεσης. Ο Gardner, συνειδητοποίησε ότι οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων και χάραξης πολιτικής πρέπει να κατανοήσουν την ανθρώπινη νοημοσύνη προκειμένου να βελτιώσουν τις στρατηγικές ανθρώπινης ανάπτυξης, (Gardner, 1983).

Οι Mayer, Ciarrochi & Forgas, (2001), μελέτησαν τη Σ/Ν, ως εργαλείο αντίληψης και αξιολόγησης για τον εντοπισμό και τη ρύθμιση των συναισθημάτων των άλλων, με στόχο να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής του ίδιου του ατόμου. Διαπίστωσαν ότι η Σ/Ν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την κινητοποίηση και τη λήψη αποφάσεων, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μια ικανότητα η οποία μπορεί να αποκτηθεί, να αναπτυχθεί και να βελτιωθεί σε σημείο που να μπορεί να βοηθήσει το άτομο να είναι πιο συναισθηματικά ευχαριστημένο με τον εαυτό του και τους άλλους και κατ' επέκταση να έχει καλύτερη ποιότητα ζωής.

Το 1997, οι Salovey και Sluyter, επαναπροσδιορίζουν τον όρο της Σ/Ν και καθορίζουν την ύπαρξη 4 δεξιότητων που περικλείει ο όρος: αντίληψη, πρόσβαση, κατανόηση και ρύθμιση των συναισθημάτων.

Αντίθετα, το μοντέλο των Mayer, Salovey & Caruso, (2001), προσπερνά το μοντέλο το οποίο μιλά για γενικές κοινωνικές δεξιότητες και εστιάζει στη σχέση μεταξύ συναισθηματικών και γνωστικών παραγόντων και στις μετέπειτα διαδικασίες πληροφόρησης. Αυτή η μέθοδος εστιάζει στην αλληλεπίδραση των συναισθηματικών και γνωστικών ικανοτήτων και δίνει έμφαση στο πως το άτομο αντιλαμβάνεται, κατανοεί, οργανώνει και ενσωματώνει τα συναισθήματα του.

Το 1995, η έννοια της Σ/Ν αποκτά μεγαλύτερη απήχηση, μετά την έκδοση του βιβλίου του ψυχολόγου και συγγραφέα Daniel Goleman με τίτλο: «Η συναισθηματική νοημοσύνη- Γιατί το “E.Q.” είναι πιο σημαντικό από το “I.Q.”».

Ο Goleman, (1995), επικεντρώνεται στο ρόλο της οικογένειας και του σχολείου για την ανάπτυξη της Σ/Ν, παρουσιάζοντας τις πέντε διαστάσεις της Σ/Ν: αυτορρύθμιση, αυτογνωσία, ενσυναίσθηση, κοινωνικές δεξιότητες και κίνητρο για επίτευξη στόχων και υποστήριξε ότι:

«Η οικογενειακή ζωή είναι το πρώτο σχολείο της συναισθηματικής μάθησης. Σε αυτό το οικείο και πολύ προσωπικό χωνευτήριο, μαθαίνουμε τι αισθανόμαστε για τον εαυτό μας και πως οι άλλοι θα αντιδράσουν στα δικά μας συναισθήματα. Τι επιλογές έχουμε να αντιδράσουμε, πως να κατανοούμε και να εκφράζουμε τις ελπίδες και τους φόβους μας...»

Ο Goleman, (1995), πιστεύει ότι η έρευνα πάνω στη Σ/Ν μπορεί να συμβάλει σημαντικά και να μετατρέψει τους τρόπους με τους οποίους οι γονείς και το εκπαιδευτικό σύστημα, εκπαιδεύει και προετοιμάζει τα παιδιά για την αντιμετώπιση των προκλήσεων στη ζωή.

«Όταν γνωρίσουμε τα συναισθήματα μας και ασχοληθούμε με αυτά, τότε αναπτύσσεται η Σ/Ν, δηλαδή έχουμε την ικανότητα της

διάκρισης, του πότε και γιατί θα θυμώσουμε και πως θα χειριστούμε τους ανθρώπους», (Goleman, 1995).

Στο δεύτερο βιβλίο του ο Goleman, το 1998, τονίζει τη σπουδαιότητα της Σ/Ν στο εργασιακό περιβάλλον και αναφέρει χαρακτηριστικά ότι:

«Η επαγγελματική πορεία κάποιου εξαρτάται σε ποσοστό 20% από τη γνωστική του νοημοσύνη και κατά 80% από τη συναισθηματική του νοημοσύνη», (Goleman, 1998).

Ο Goleman, (1998), φτάνει σε συμπέρασμα πως ένας αληθινός ηγέτης είναι σε θέση να αναγνωρίσει «το ανθρώπινο πρόβλημα και να προχωρήσει στη δημιουργία μια λύσης», προσθέτοντας πως αυτό αποτελεί μια ικανότητα σε γνωστικό ή μαθησιακό επίπεδο που απαιτείται για την επιτυχία στην ηγεσία και την προσωπική και επαγγελματική επιτυχημένη αλληλεπίδραση.

Σχεδόν 80 χρόνια αφότου ο Thorndike πρότεινε για πρώτη φορά τη θεωρία «Κοινωνική Νοημοσύνη», ο Goleman, επέστρεψε με το βιβλίο του «Κοινωνική Νοημοσύνη» στο οποίο υπογραμμίζει το σημαντικό ρόλο των κοινωνικών δεξιοτήτων στην ανάπτυξη της Σ/Ν του ατόμου και διατυπώνει την άποψη ότι:

«Ο εγκέφαλος μας είναι κοινωνικός. Οι καθημερινές επαφές με τους γονείς, τους συζύγους, τους φίλους, τα αφεντικά μας, ακόμη και με ανθρώπους εντελώς άγνωστους σ'εμας, διαμορφώνουν τον εγκέφαλο μας και επηρεάζουν βαθιά τα κύτταρα του σώματος μας, φθάνοντας ως τα γονίδια μας- για το καλό ή το κακό μας», (Goleman, 2015).

1.3 Θεωρητικό πλαίσιο- Μοντέλα Συναισθηματική Νοημοσύνης

Από τα πρώτα χρόνια εμφάνισης της στο επιστημονικό πεδίο, η Σ/Ν προσέλκυσε αμέσως την προσοχή πολλών ερευνητών στον τομέα της ψυχολογίας, διαμορφώνοντας τα θεωρητικά μοντέλα, βάσει της θεωρητικής προσέγγισης, τον τρόπο μέτρησης και τα συστατικά της προσέγγισης τους.

Δημοφιλέστεροι εκπρόσωποι στο χώρο της ψυχολογίας, οι οποίοι συνέβαλαν σημαντικά στη δημιουργία των διαφορετικών μοντέλων που επικρατούν έως και σήμερα είναι οι Mayer και Salovey, ο Bar-On, ο Goleman, και οι Petrides και Furnham, (Πλατσίδου, 2004).

Δεδομένου ότι υπάρχει πληθώρα ορισμών για τη Σ/Ν, προτού προχωρήσουμε στην περιγραφή των θεωρητικών μοντέλων, αξίζει να σταθούμε σε εννοιολογικές διασαφηνίσεις που αφορούν στις θεωρητικές προσεγγίσεις. Οι διάφοροι ορισμοί που συναντάμε στη βιβλιογραφία διαφοροποιούνται βάσει των εργαλείων που χρησιμοποιούν για τη μέτρηση και του περιεχομένου της έννοιας, (Αντωνοπούλου και Μιλτσακάκη, 2011). Οι Mayer, Salovey & Caruso, (1997), προχώρησαν στην κατάταξη των θεωρητικών μοντέλων σε δύο κατηγορίες:

- Μοντέλα ικανότητας
- Μικτά μοντέλα

Σύμφωνα τους Mayer, Salovey & Caruso, (1997), τα μοντέλα ικανότητας υποστηρίζουν ότι η Σ/Ν είναι μια ικανότητα του μυαλού, η οποία σε επίπεδο δομής και οργάνωσης, συνδέεται με άλλες γνωστικές ικανότητες. Αντίθετα, τα μικτά μοντέλα με υποστηρικτές τους Bar-On, Goleman και Petrides και Furnham, υποστηρίζουν πως η Σ/Ν είναι ένας συνδυασμός χαρακτηριστικών προσωπικότητας (personality traits), του χαρακτήρα και των ικανοτήτων του ατόμου για προσαρμογή.

Οι Petrides και Furnham, (2010), ξεχώρισαν δύο έννοιες για την Σ/Ν, σύμφωνα με τα ψυχομετρικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την μέτρηση της Σ/Ν. Για την αξιολόγηση της «Σ/Ν ως ατομική ικανότητα- ability», η οποία θεωρείται ως η φυσική ικανότητα του κάθε ανθρώπου για αναγνώριση, κατανόηση, επεξεργασία και χρήση της κάθε συναισθηματικής πληροφορίας με συνείδηση, χρησιμοποιούνται σταθμισμένα εργαλεία. Για τη μέτρηση της «Σ/Ν ως συστατικό της προσωπικότητας- personality trait), η οποία θεωρείται ως μια σειρά συμπεριφορικών τάσεων και αυτοαντιλήψεων που σχετίζονται με την ικανότητα των ανθρώπων για αναγνώριση, κατανόηση και

διαχείριση της κάθε συναισθηματικά φορτισμένης πληροφορίας προς όφελος τους, χρησιμοποιούνται ερωτηματολόγια ή κλίμακες αυτοαναφοράς, (Petrides, 2010).

Μετά τις πιο πάνω εννοιολογικές διευκρινήσεις, στη συνέχεια παρουσιάζονται τα βασικότερα θεωρητικά μοντέλα για τη Σ/Ν.

1.3.1. Το μοντέλο των Mayer, Salovey & Caruso

Το μοντέλο των Mayer, Salovey & Caruso, θεωρείται το δημοφιλέστερο μοντέλο ανάμεσα σε αυτά που λαμβάνουν τη Σ/Ν ως ικανότητα, (Mathews et.al., 2004). Οι ίδιοι θεωρούν πως, η Σ/Ν είναι ένας τύπος νοημοσύνης παρόμοιο με εκείνο που σχετίζεται με τη γνωστική ικανότητα και παρά το γεγονός ότι λειτουργεί σε ένα ενιαίο επίπεδο, περιλαμβάνει διάφορες ικανότητες, οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερις διαστάσεις:

- «Αντίληψη και αναγνώριση των συναισθημάτων»
- «Αφομοίωση και επεξεργασία των συναισθηματικών πληροφοριών»
- «Κατανόηση των συναισθημάτων»
- «Διαχείριση των συναισθημάτων», (Mayer, Salovey, Caruso & Sitarenios, 2001).

Η πρώτη διάσταση αναφέρεται στην ικανότητα του ανθρώπου να αντιλαμβάνεται τα δικά του συναισθήματα και των άλλων, ενώ η δεύτερη διάσταση εμπεριέχει την ικανότητα του ανθρώπου να επεξεργάζεται τις συναισθηματικές πληροφορίες. Η Τρίτη διάσταση αφορά στην ικανότητα του ατόμου για κατανόηση σύνθετων συναισθημάτων και αλυσιδωτών συναισθηματικών αντιδράσεων, ενώ η τελευταία διάσταση αφορά στην ικανότητα του ατόμου για διαχείριση προσωπικών συναισθημάτων αλλά και των ανθρώπων γύρω του, (Mayer, Caruso & Salovey, 1999).

1.3.2 Το μοντέλο του Reuven Bar-On

Το μοντέλο του Bar-On, συγκαταλέγεται στα μικτά μοντέλα και επικεντρώνεται στον προσδιορισμό των συναισθημάτων και στον τρόπο με το οποίο μετριέται η συναισθηματική και κοινωνική νοημοσύνη. Σύμφωνα με τον Bar-On, (1997), αυτή

η σύνθετη έννοια αποτελείται ως «μια σειρά από μη γνωστικές δυνατότητες, ικανότητας και δεξιότητες που επηρεάζουν την ικανότητα κάποιου να αντιμετωπίζει με επιτυχία τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις και πιέσεις», (Bar-On, 1997).

Το μοντέλο του Bar-On απαρτίζεται από πέντε διαφορετικές κατηγορίες ικανοτήτων, η κάθε μια από τις οποίες εμπεριέχει συγκεκριμένες δεξιότητες. Αυτές οι κατηγορίες είναι:

- Ενδοπροσωπική ικανότητα
- Διαπροσωπική ικανότητα
- Ικανότητα προσαρμογής
- Ικανότητα διαχείρισης άγχους και
- Θετική διάθεση

Η «ενδοπροσωπική ικανότητα» αφορά σε δεξιότητες αυτοσεβασμού, θετικής διεκδίκησης, συναισθηματικής αυτεπίγνωσης, αναγνώρισης ατομικού δυναμικού και ανεξαρτησίας, ενώ στις «διαπροσωπικές ικανότητες» συγκαταλέγονται η ενσυναίσθηση, η κοινωνική υπευθυνότητα και οι αρμονικές διαπροσωπικές σχέσεις. Η «ικανότητα προσαρμογής» αναφέρεται στην ευελιξία του ατόμου να χειρίζεται τις οποιοσδήποτε αλλαγές προκύψουν και στην ικανότητα του επίλυσης προβλημάτων, ενώ η «ικανότητα διαχείρισης του άγχους» αφορά ξεκάθαρα στον έλεγχο των παρορμήσεων και στην αντοχή του ατόμου απέναντι στο άγχος. Τέλος, η «θετική διάθεση» είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αισιοδοξία που διακατέχει το άτομο, τη θετική στάση απέναντι στη ζωή, στις αντιλήψεις του σχετικά με την ευτυχία και την ισορροπημένη σχέση με τον εαυτό του και με το περιβάλλον, (Bar-On, 1997).

1.3.3 Το μοντέλο «Συναισθηματικής Επάρκειας» του Daniel Goleman

Το μοντέλο «Συναισθηματικής Επάρκειας» του Daniel Goleman, το οποίο συγκαταλέγεται και αυτό ανάμεσα στα «μικτά μοντέλα», περιγράφει τη Σ/Ν ως την ικανότητα του ατόμου να «βρίσκει κίνητρα για τον εαυτό του, να ελέγχει τις παρορμήσεις του, να χαλιναγωγεί την ανυπομονησία του, να αντέχει τις απογοητεύσεις,

να ρυθμίζει σωστά τη διάθεση του και να έχει ενσυναίσθηση και ελπίδα,» (Goleman, 2011). Το μοντέλο Συναισθηματικής Επάρκειας του Goleman οργανώνεται σε πέντε διαστάσεις ικανοτήτων:

- Γνώση και διαχείριση των συναισθημάτων,
- Κινητοποίηση του εαυτού,
- Αναγνώριση συναισθημάτων στους άλλους, και
- Διαχείριση των σχέσεων, (Goleman, 2011).

Τέλος, ο Goleman εκλαμβάνει τη Σ/Ν ως πηγή συναισθηματικής επάρκειας (emotional competence), η οποία προσφέρει στον άνθρωπο την ικανότητα να πετυχαίνει ψηλές αποδόσεις σε αυτό που κάνει, (Πλατσίδου, 2010).

2.3.4 Το μοντέλο των Petrides και Furnham

Όπως προαναφέρθηκε, πρώτοι οι Petrides και Furnham, διέκριναν δύο διαφορετικά εννοιολογικά «συστατικά» για τη Σ/Ν: τη «Σ/Ν ως ατομική ικανότητα» «ability EI» και τη «Σ/Ν ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της συμπεριφοράς», «trait EI», (Petrides et.al., 2004). Οι δύο ερευνητές απέδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη έρευνα και αποσαφήνιση του όρου «Σ/Ν ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της συμπεριφοράς», «trait EI», μελετώντας και αναλύοντας τα σημαντικότερα μοντέλα Σ/Ν που είχαν δημοσιοποιηθεί μέχρι τότε και κατέλεξαν σε μια ολοκληρωμένη διατύπωση του όρου «Σ/Ν ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της συμπεριφοράς», (trait EI), (Αντωνοπούλου και Μιλτσακάκη, 2011). Οι Petrides και Furnham, (2004) κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η Σ/Ν αποτελείται από 15 διαστάσεις:

- Ευελιξία και προσαρμοστικότητα σε νέες καταστάσεις.
- Υπεράσπιση και διεκδίκηση δικαιωμάτων με ειλικρινή και αποφασιστικό τρόπο.
- Επίγνωση συναισθημάτων του ίδιου και των άλλων.
- Έκφραση συναισθημάτων

- Διαχείριση ιδίων συναισθημάτων και ικανότητα επιρροής στα συναισθήματα των άλλων.
- Ρύθμιση προσωπικών συναισθημάτων.
- Έλεγχος παρορμήσεων και παρορμητικότητας.
- Απόκτηση διαπροσωπικών σχέσεων.
- Αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση.
- Κινητοποίηση του ατόμου, αφοσίωση και επιμονή στους στόχους.
- Ικανότητα ανάπτυξης κοινωνικών δικτύων.
- Ρύθμιση και διαχείριση του άγχους.
- Ενσυναίσθηση, ικανότητα αντίληψης των συναισθημάτων των άλλων.
- Ευτυχία και ικανοποίηση από τη ζωή.
- Αισιοδοξία, θετική στάση ζωής, (Petrides et. al., 2007).

1.4 Τρόποι μέτρησης της Συναισθηματικής Νοημοσύνης

Πληθώρα ψυχομετρικών εργαλείων έχουν κατασκευαστεί τα τελευταία χρόνια με σκοπό την μέτρηση της Σ/Ν, τα οποία μέσα από τη βιβλιογραφία, ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες:

1. Εργαλεία αυτοαναφοράς
2. Εργαλεία αναφοράς άλλων
3. Εργαλεία αντικειμενικής μέτρησης, (Πλατσίδου, 2004).

Σύμφωνα με τον Goldenberg et.al., (2006), ο πιο συνηθισμένος τρόπος, ο οποίος χρησιμοποιείται ευρέως σε έρευνες για την αξιολόγηση της Σ/Ν και των χαρακτηριστικών που συνδέονται με αυτή, είναι τα τεστ και τα ερωτηματολόγια. Τα «τεστ 360 μοιρών» και η αξιολόγηση μέσω αναφορών άλλων χρησιμοποιούνται συνήθως συμπληρωματικά και αποτελούν τα ψυχομετρικά εργαλεία μέσα από τα οποία εκφράζονται οι εκτιμήσεις κάποιων ανθρώπων για τα χαρακτηριστικά και τις ικανότητες του ατόμου που αξιολογείται. Τέλος, η «αντικειμενική μέτρηση ικανοτήτων» είναι μια

μέθοδος αξιολόγησης της Σ/N παρόμοια με την μέτρηση γνωστικών δεξιοτήτων, (Πλατσίδου, 2004).

Σύμφωνα με την Maridaki-Kassotaki, (2000), το κάθε μοντέλο το οποίο προαναφέρθηκε, χρησιμοποιεί διαφορετικό τρόπο αξιολόγησης της Σ/N , βάσει του θεωρητικού του πλαισίου.

Οι Mayer, Salovey και Caruso, (1999), κατασκεύασαν δύο κλίμακες για τη μέτρηση της Σ/N , με στόχο την αντικειμενική αξιολόγηση της Σ/N , βάσει τα γνωστικά στοιχεία

- Κλίμακα «Multifactor Emotional Intelligence Scale» (MEIS)
- Κλίμακα «Mayer, Salovey, Caruso Emotional Intelligence Scale» (MSCEIS)

Η κάθε κλίμακα αποτελείται από διαφορετικά στοιχεία αξιολόγησης και «δοκιμασίες», ωστόσο και οι δύο επικεντρώνονται στην μέτρηση των τεσσάρων διαστάσεων της Σ/N , όπως αυτές περιγράφονται στο θεωρητικό τους πλαίσιο, (Mayer et.al., 2004).

Το «Emotional Quotient Inventory» (EQ-I), κατασκευάστηκε από τον Bar-On, ένα από τους πρώτους επιστήμονες που ασχολήθηκαν με τους τρόπους αξιολόγησης της Σ/N . Πρόκειται για μια κλίμακα αξιολόγησης του δείκτη Σ/N , μέσω «ερωτηματολογίου αυτό-αναφοράς», το οποίο αποτελείται από 133 στοιχεία/προτάσεις και το άτομο καλείται να δηλώσει το βαθμό που εφαρμόζεται η κάθε πρόταση, μέσα από μια Likert scale, (Br-On, 1997).

Από την άλλη, το 2000, ο Goleman και οι συνεργάτες του, Boyatzis και Rhee, κατασκεύασαν το «Emotional Competence Inventory, 360» (ECI 360), ένα τεστ, το οποίο μέσα από αναφορές άλλων ανθρώπων συγκεντρώνει στοιχεία/ εκτιμήσεις που αφορούν στη συναισθηματική επάρκεια του ατόμου που αξιολογείται. Το συγκεκριμένο εργαλείο προσφέρει πληροφορίες για το επίπεδο συναισθηματικής επάρκειας του ατόμου και υποδεικνύει τις περιοχές οι οποίες χρήζουν περαιτέρω βελτίωσης, με στόχο την ανάπτυξη σε συγκεκριμένους τομείς οι οποίοι θα του προσφέρουν υψηλότερη επίδοση και αποτελεσματικότητα στην εργασία του, (Πλατσίδου, 2004).

Τέλος, το «Trait Emotional Intelligence Questionnaire» (TEIQue), ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, κατασκευάστηκε από τους Petrides και Furnham, για την αξιολόγηση της Σ/Ν ως χαρακτηριστικό στοιχείο της προσωπικότητας, (Petrides et al., 2007). Το (TEIQue) αποτελείται από 153 στοιχεία/προτάσεις, οι οποίες αξιολογούν τις δεκαπέντε συναισθηματικές διαστάσεις του ατόμου, όπως αυτές περιγράφονται μέσα από τη θεωρία τους. Επιπρόσθετα, το (TEIQue), αξιολογεί τέσσερις γενικότερους παράγοντες, τον αυτοέλεγχο, την ευημερία, της συναισθηματικότητας και την κοινωνικότητα του ατόμου και παρέχει μια πιο σφαιρική εικόνα για τη Σ/Ν του ατόμου, (Petrides et al., 2007). Το TEIQue-SF είναι μια σύντομη εκδοχή του (TEIQue), ενώ υπάρχει και προσαρμοσμένη εκδοχή για αξιολόγηση εφήβων (TEIQueASF) και παιδιών μικρότερης ηλικίας, (TEIQueCF), η οποία προσφέρεται τόσο σε σύντομη όσο και σε διευρυμένη μορφή, (Manroveli, Petrides, Shove & Whitehead, 20058).

Στην Ελλάδα, υπάρχουν διαθέσιμα εργαλεία αξιολόγησης της Σ/Ν, κάποια από τα οποία είναι σταθμισμένα, όπως αυτό που αναπτύχθηκε από τον Τσαούση το 2002, ή έχουν προσαρμοστεί σε Ελληνικά δεδομένα/πληθυσμό, όπως το TEIQue v.1.00 και το WLEIS, (Μαριδάκη-Κασσωτάκη, 2011; Petrides, Rita & Kokkinaki, 2007). Το 2003 έγινε μια προσπάθεια από τους Κουμουνδούρου και Μαριδάκη-Κασσωτάκη για να προσαρμόσουν και να σταθμίσουν το τεστ του Bar-On, (1997), στα Ελληνικά δεδομένα, ωστόσο η προσπάθεια δεν καρποφόρησε καθώς υπήρχαν διαφορές στο περιεχόμενο του ερωτηματολογίου που προέκυψε από αυτό που κατασκεύασε ο Bar-On, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται χαμηλοί δείκτες αξιοπιστίας σε πολλές υποκλίμακες, (Μαριδάκη-Κασσωτάκη, 2011).

Αξίζει να σημειωθεί πως πέρα από τα ψυχομετρικά εργαλεία αξιολόγησης της Σ/Ν τα οποία διαμορφώθηκαν μέσα από τα θεωρητικά μοντέλα των Mayer, Salovey & Caruso, του Bar-On, του Goleman και των Petrides & Furnham, υπάρχει πληθώρα εργαλείων τα οποία η παγκόσμια επιστημονική κοινότητα χρησιμοποιεί ευρέως, τα οποία ωστόσο, δεν

θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στην παρούσα διπλωματική εργασία καθώς δεν είναι αυτό το θέμα της μελέτης.

1.5 Τα οφέλη από την Συναισθηματική Νοημοσύνη

Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση διαπιστώθηκε πως η Σ/Ν συνδέεται ποικιλόμορφα με διάφορες πτυχές της ζωής του ανθρώπου, με εμφανή τα σημάδια επίδρασης της σε ψυχικό, σωματικό, συναισθηματικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο σχολικών/ακαδημαϊκών επιδόσεων και επαγγελματικής επιτυχίας, (Qualter, Gardner & Whiteley, 2007).

Πληθώρα ερευνών καταδεικνύουν σημαντική συσχέτιση μεταξύ Σ/Ν και αυτοεκτίμησης, ενσυναίσθησης και ικανοποίησης για τη ζωή, (Ciarrochi, Chan & Caputi, 2000). Παράλληλα, υπάρχουν έρευνες που βρει αρνητική συσχέτιση της Σ/Ν με τα επίπεδα άγχους και την εκδήλωση/εμφάνιση κατάθλιψης, (Bastian et al., 2005). Επίσης, φαίνεται να υπάρχει μεγάλος συσχετισμός της Σ/Ν με κοινωνικούς και εργασιακούς παράγοντες, καθώς πολλές έρευνες καταδεικνύουν ότι άτομα με υψηλά επίπεδα Σ/Ν, τείνουν να έχουν καλύτερες κοινωνικές σχέσεις, φιλικές/ρομαντικές σχέσεις με το αντίθετο φύλο, χαρακτηρίζονται από αισιοδοξία, θετικότητα και φαίνεται να έχουν καλύτερη ποιότητα ζωής και επαγγελματική επιτυχία, (Lopes, Salovey & Straus, 2003; Brackett, Mayer & Warner, 2004). Σύμφωνα με τους Petrides, Furnham και Frederickson, 2004), υψηλή Σ/Ν σε ενήλικες σχετίζεται με επαγγελματική ικανοποίηση, υψηλή εργασιακή απόδοση, ευκολία προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και γενικώς θεωρούνται πιο επιτυχημένοι. Όπως διαφαίνεται μέσα από τη βιβλιογραφία, υψηλά επίπεδα Σ/Ν σε νεαρά άτομα, επιφέρουν ευεργετικά αποτελέσματα, καθώς έρευνες αναφέρουν ότι παιδιά και έφηβοι με υψηλή Σ/Ν χαρακτηρίζονται από υψηλή ενσυναίσθηση, διαμορφώνουν καλύτερες κοινωνικές σχέσεις, εμφανίζουν μειωμένη επιθετικότητα, έχουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις και έχουν λιγότερες πιθανότητες να παρουσιάσουν παραβατική συμπεριφορά και εθισμό στο κάπνισμα και στο αλκοόλ σε μικρή ηλικία, (Ciarrochi, Chan & Caputi, 2000; Πλατσίδου, 2005).

1.6 Κριτική για τη Συναισθηματική Νοημοσύνη

Αν και η ανάπτυξη της Σ/Ν φαίνεται να αποφέρει μεγάλα οφέλη στον άνθρωπο, ορισμένοι ερευνητές και ψυχολόγοι έχουν ασκήσει οξεία κριτική και την έχουν επικρίνει σοβαρά. Αυτή η κριτική αφορά κυρίως στο ότι η έννοια της Σ/Ν είναι αυθύπαρκτη, στους τρόπους μέτρησης αλλά και στο περιεχόμενο των θεωρητικών μοντέλων, (Davis, Stankov & Roberts, 1998). Κάποιοι ερευνητές αμφισβητούν την Σ/Ν ως ένα νέο, αυθύπαρκτο, ανεξάρτητο είδος νοημοσύνης, το οποίο μάλιστα εμφανίζεται και ισότιμο με τη γνωστική νοημοσύνη, (Ugwu, 2011). Αντιθέτως, πιστεύουν ότι η έννοια της Σ/Ν ως ικανότητα (ability EI) και η έννοια της γνωστικής νοημοσύνης είναι ίδιες επειδή υπάρχει υψηλός συσχετισμός μεταξύ των ικανοτήτων που περιγράφουν, (Van Rooy & Viswesvaran, 2004).

Με τον ίδιο τρόπο, ερευνητές αμφισβητούν την ύπαρξη της έννοιας της Σ/Ν, ως χαρακτηριστικό προσωπικότητας (trait), αφού θεωρούν ότι η έννοια συμπίπτει σημαντικά με το «Μοντέλο των Πέντε Παραγόντων», αναφορικά στην ερμηνεία της προσωπικότητας (Da Raad, 2005).

Τα «θεωρητικά μοντέλα» της Σ/Ν, το μοντέλο του Bar-On και το μοντέλο του Daniel Goleman, εισέπραξαν επίσης, δριμεία κριτική, καθώς η ερευνητική τους τεκμηρίωση θεωρήθηκε ελλιπής, από ορισμένους ερευνητές. Επιπλέον, κάποιοι από αυτούς αρνούνται να συγκαταλέξουν το μοντέλο του Goleman, στο επιστημονικό πεδίο της Σ/Ν, και το μειώνουν σε επίπεδο μελέτης, αφού όπως υποστηρίζουν, «εμπεριέχει σχεδόν οτιδήποτε,» (Pfeiffer, 2001; Matthews et al., 2004).

Τέλος, η έννοια της Σ/Ν επιδέχεται κριτική ακόμα και για τους τρόπους μέτρησης/αξιολόγησης της, τόσο στα μικτά μοντέλα όσο και στα μοντέλα ικανότητας, (Πλατσίδου, 2004). Οι επικριτές των μικτών μοντέλων υποστηρίζουν ότι η αυτοαναφορά, ως εργαλείο μέτρησης δεν μπορεί να θεωρείται αξιόπιστο μέσο συλλογής στοιχείων, αφού το αποτέλεσμα μπορεί να επηρεαστεί από πολλούς παράγοντες. Ο Humphrey et al., (2007), αναφέρει πως το αποτέλεσμα του ερωτηματολογίου

αυτοαναφοράς, μπορεί να αλλοιωθεί σημαντικά από την κατάσταση και τη διάθεση στην οποία βρίσκεται το άτομο τη στιγμή που συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο, π.χ. αν είναι κουρασμένος/η θυμωμένος/η ή νυστάζει. Επίσης, η τάση του ανθρώπου να δίνει κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις, καθιστά την αυτοαναφορά ένα αναξιόπιστο εργαλείο, (Humphrey et al., 2007). Από την άλλη πλευρά, οι επικριτές των μοντέλων ικανότητας, θεωρούν πως τα τεστ ικανοτήτων δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται σε έρευνες με συναισθηματικό περιεχόμενο, επισημαίνοντας ότι μια απάντηση δεν μπορεί να θεωρηθεί ορθή, όταν το θέμα εμπεριέχει συναισθηματικά ή κοινωνικά αδιέξοδα, (Matthew, et al., 2004).

Παρά την έντονη κριτική, οι υποστηρικτές της Σ/Ν χρησιμοποιούν σοβαρά επιχειρήματα για να αντικρούσουν τους επικριτές και να τους αποδείξουν πως η Σ/Ν αποτελεί ένα πεδίο, το οποίο μπορεί να ενισχυθεί και να διδαχθεί, προτείνοντας μάλιστα πληθώρα προγραμμάτων, εκπαίδευσης και παρέμβασης στο χώρο της υγείας, εργασίας και εκπαίδευσης, με στόχο τη συναισθηματική ανάπτυξη των εμπλεκομένων, (Τσιρογιαννίδου & Πλατσίδου 2011).

Κεφάλαιο 2

ΓΟΝΕΪΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η στάση των γονέων και οι συμπεριφορές τους σε διάφορους τομείς της ζωής, επιδρούν καθοριστικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και γενικά στη ζωή των παιδιών τους, (Γεωργίου, 2011; Betts et al., 2012; Baumrind, 2005; Πυργιωτάκης, 2006). Πληθώρα ερευνών καταδεικνύει πως τομείς στη ζωή του παιδιού όπως η σχολική επίδοση, η αυτοεκτίμηση, η κοινωνική συμπεριφορά και η συναισθηματική νοημοσύνη επηρεάζονται καθοριστικά από τη συμπεριφορά και στάση του γονέα, (Μπαμπάλης, Τσώλη & Σταύρου, 2013; Turner et al., 2009; Asghari & Bersharat, 2011; Nastasa & Sala, 2012; Sanchez-Nunez, Fernandez-Berrocal & Latorre, 2013). Το να είναι κανείς γονιός θεωρείται από πολλούς ως μια περίπλοκη διαδικασία, η οποία προϋποθέτει ο κάθε ένας που ασκεί το γονεϊκό ρόλο να τηρεί συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς. Ο κάθε γονέας υιοθετεί ένα μοναδικό τύπο συμπεριφοράς προς τα παιδιά του, βάσει της σύνθεσης και δομής της οικογένειας, των απόψεων και αντιλήψεων του αναφορικά στο γονεϊκό ρόλο, αλλά και βάσει προηγούμενων προσωπικών εμπειριών, (Maridaki-Kassotaki, 2009).

2.1. Εννοιολογικές διασαφηνίσεις – Ορισμός

Σύμφωνα με τους Daling & Steinberg, (1993), υπάρχουν δύο βασικοί όροι στη διαδικασία ανατροφής και ανάπτυξης των παιδιών, οι οποίοι κάνουν το γονεϊκό ρόλο πιο κατανοητό:

- «Γονεϊκή Πρακτική» - «Parenting Practice»
- «Γονεϊκή τυπολογία» - «Parenting Style»

Η «Γονεϊκή πρακτική» αναφέρεται στην επίδειξη συγκεκριμένων συμπεριφορών από τους γονείς προς τα παιδιά, οι οποίες έχουν στόχο την κοινωνικοποίηση και την επίτευξη διάφορων στόχων. Σε αυτή την κατηγορία, περιλαμβάνεται, μεταξύ πολλών, η

επίπληξη, η παρακολούθηση εξωσχολικών δραστηριοτήτων του παιδιού, η παροχή στήριξης σε σχολικές δραστηριότητες ή εργασίες και γενικά συμπεριφορές οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τη συμπεριφορά των παιδιών. Για παράδειγμα, εάν ο γονέας επιθυμεί το παιδί του να έχει υψηλές σχολικές επιδόσεις, τότε θα πρέπει να εφαρμόσει πρακτικές παροχής βοήθειας στις σχολικές εργασίες και να παρακολουθεί στενά την ακαδημαϊκή πορεία του παιδιού του. Αντίστοιχα, εάν επιθυμεί να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση του παιδιού του, ο πατέρας ή η μητέρα θα πρέπει να ασκήσουν γονεϊκές πρακτικές, όπως να συμμετέχουν και να παρακολουθούν αθλητικές ή άλλες εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους, να δείχνουν ενδιαφέρον για εκείνα και τους φίλους τους και να συμμετέχουν σε κοινές δραστηριότητες, όπως μια επίσκεψη σε μουσείο ή να παρακολουθήσουν μια συναυλία μαζί, (Daling & Steinberg, 1993).

Από την άλλη πλευρά, ο όρος «Γονεϊκή Τυπολογία», στην οποία επικεντρώνεται η παρούσα διπλωματική εργασία, αναφέρεται σε μορφές συμπεριφοράς, οι οποίες μεταλαμπαδεύονται από τους γονείς στα παιδιά, σε αξίες και ιδανικά, σε πρότυπα και γενικά πρακτικές ανατροφής και διαπαιδαγώγησης, (Daling & Steinberg, 1993).

Επιπλέον, η «Γονεϊκή τυπολογία» περιλαμβάνει τις γονεϊκές πρακτικές που περιγράφουν μια ευρύτερη έννοια της γονεϊκής συμπεριφοράς, μεταξύ αυτών, τα χαρακτηριστικά του γονέα, τη γλώσσα του σώματος του, τον τόνο της φωνής τους, ο τρόπος έκφρασης των συναισθημάτων του κλπ., (Daling & Steinberg, 1993).

Η διαφορά μεταξύ «γονεϊκής πρακτικής & «γονεϊκής τυπολογίας» βρίσκεται στο ότι η δεύτερη εμπεριέχει την αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού σε ένα πιο ευρύ φάσμα και παράλληλα, ενθαρρύνει τα παιδιά να διαμορφώσουν «στάση ζωής», παρά να υιοθετήσουν απλά μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, (Daling & Steinberg, 1993).

Υπήρξαν πολλές προσπάθειες αξιολόγησης της «Γονεϊκής Τυπολογίας», μέσα από τις οποίες αναπτύχθηκαν διάφορα μοντέλα αξιολόγησης, με την πλειοψηφία να επικεντρώνονται στη συναισθηματική σχέση γονέα-παιδιού, στο σύστημα αξιών και στις συμπεριφορές/πρακτικές των γονέων. Τα μοντέλα αξιολόγησης προέκυψαν από

μελέτες που διεξήγαγαν ερευνητές από διάφορα επιστημονικά πεδία, κοινωνιολογία, ψυχολογία, ανθρωπολογία κλπ., οι οποίοι επειδή διερεύνησαν το θέμα της ανατροφής των παιδιών από διαφορετική θεωρητική οπτική γωνία, ο κάθε κλάδος επικεντρώθηκε σε διαφορετικές μορφές διαπαιδαγώγησης.

Τα σημαντικότερα μοντέλα που δημιουργήθηκαν είναι:

- Το «Ψυχοδυναμικό Μοντέλο» - «Psychodynamic Model».
- Το «Εκπαιδευτικό Μοντέλο» - «Learning Model»
- Μοντέλα που αναλύουν τη «γονεϊκή τυπολογία» από διαφορετικές οπτικές γωνίες, (Daling & Steinberg, 1993).

Στην τελευταία κατηγορία, στην οποία επικεντρώνεται η παρούσα διπλωματική εργασία υπάρχουν πολλοί επιστήμονες οι οποίοι μελέτησαν διαφορετικές διαστάσεις. Ο Symonds, (1993), εστιάζει στη διάσταση της «αποδοχής- απόρριψης» (acceptance/ rejection) των παιδιών από τους γονείς τους και στο «κλίμα κυριαρχίας» (dominance/ submission) που επικρατεί στην οικογένεια. Οι Muris et al., (2004), θέλοντας να μελετήσουν τη σχέση γονέα – παιδιού, μελέτησαν τη διάσταση της συναισθηματικής «ζεστασιάς» ή «ψυχρότητας» (emotional warmth / hostility) και τη διάσταση της «αδιαφορίας / συμμετοχής» (detachment/ involvement) στην ανατροφή των παιδιών τους. Ο Schaefer, (1959), επικεντρώθηκε στη διάσταση που αφορά στη σχέση «αγάπης- εχθρότητας» (love/hostility) και στο «βαθμό αυτονομίας ή ελέγχου» (autonomy / control), που εκφράζουν οι γονείς στα παιδιά, ενώ ο Sears et al., (1957), μελέτησε τη «ζεστασιά» (warmth) και την «ανεκτικότητα / αυστηρότητα» (permissiveness / strictness) που επιδεικνύουν οι γονείς στα παιδιά τους.

2.2 «Γονεϊκοί Τύποι»

Σύμφωνα με τους Daling & Steinberg, (1993), το μοντέλο της «Γονεϊκής Τυπολογίας» που έχει καθιερωθεί ευρέως στην επιστημονική κοινότητα είναι το μοντέλο της Baumid, το οποίο επικεντρώνεται στον τρόπο που οι γονείς ανατρέφουν και διαπαιδαγωγούν τα παιδιά, σε σχέση με το βαθμό ελέγχου (control) που ασκείται από

τους γονείς στα παιδιά. Η Baumrid, (1967), διακρίνει τρεις διαφορετικούς τύπους γονέων:

- Υποστηρικτικός (Authoritative)
- Αυταρχικός (Authoritarian)
- Επιτρεπτικός (Permissive)

Σύμφωνα με την Baumrind, (1971), ο «υποστηρικτικός» γονέας δείχνει αγάπη, στοργή και τρυφερότητα στο παιδί του και ανταποκρίνεται άμεσα στις ανάγκες του. Κτίζει αρμονικές σχέσεις και με το παιδί του, παρέχει ουσιαστική επικοινωνία και εμπιστοσύνη στο παιδί, αποδέχεται το παιδί του, τα ενδιαφέροντα και τις επιλογές του και βρίσκεται δίπλα του για να ενισχύσει την προσπάθειά του. Επιπρόσθετα, ο υποστηρικτικός γονέας, είναι ευέλικτος, προσαρμοστικός και προωθεί τη συναισθηματική αυτονομία του παιδιού του, ενώ παράλληλα, επιτυγχάνει οριοθέτηση της συμπεριφοράς τους σε αποδεκτό πλαίσιο, μέσα από τη συζήτηση και την επεξήγηση. Ο υποστηρικτικός γονέας αναγνωρίζει και σέβεται τις απόψεις και τα συναισθήματα του παιδιού του και δημιουργεί σχέσεις σεβασμού και δεσμούς αγάπης στο πλαίσιο της οικογένειας. Οι απαιτήσεις που έχει από τα παιδιά του είναι σε λογικά πλαίσια, και συνήθως διαμορφώνονται αναλόγως τις δυνατότητες και τα χαρακτηριστικά του κάθε παιδιού, (Barber, 1996)

Η Baumrind, (1971), χαρακτηρίζει τον «αυταρχικό» (authoritarian) γονέα ως υπερβολικό σε σχέση με τις απαιτήσεις που έχει από τα παιδιά του, είναι αυστηρός και αδιάλλακτος, απαιτεί τον απόλυτο σεβασμό και τυφλή υπακοή από τα παιδιά του, επιβάλλει τις απόψεις και τις αξίες του και ασκεί έλεγχο στη συμπεριφορά του παιδιού του. Ο «αυταρχικός» γονέας χρησιμοποιεί κάθε μορφή τιμωρίας για να πειθαρχήσει το παιδί ή να σταματήσει τη μη αποδεκτή συμπεριφορά του και αποθαρρύνει την επικοινωνία με το παιδί του. Δεν ακούει την άποψη των παιδιών του και θεωρεί ότι αυτά πρέπει να υπακούουν στις οποιεσδήποτε εντολές του. Σπάνια ανταποκρίνεται στις

ανάγκες του παιδιού του, παρέχει περιορισμένη αυτονομία στο παιδί του και δεν είναι στοργικός μαζί τους, (Furnham & Cheng, 2000).

Τέλος, ο «επιτρεπτικός» γονέας (permissive), είναι ο γονέας που ανταποκρίνεται στα συναισθήματα και στις ανάγκες του παιδιού του, χωρίς να έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις από αυτό, δεν ασκεί καθόλου γονεϊκό έλεγχο και δυσκολεύεται να ανταπεξέλθει σε προβλήματα συμπεριφοράς του παιδιού του ή να επιλύσει προβλήματα που μπορεί να προκύψουν. Ο τρόπος που διαπαιδαγωγεί το παιδί του είναι μάλλον ασταθής και δεν είναι λίγες οι φορές που υποκύπτει στις παρορμήσεις και στα «θέλω» τους. Παράλληλα, σπάνιες είναι οι φορές που θα νουθετήσει, θα συμβουλεύσει ή ακόμα, θα τιμωρήσει το παιδί του, (Craig & Kermis, 1995).

Το 1983, το μοντέλο γονεϊκής τυπολογίας της Baumrind, δέχθηκε διαφοροποίηση από τους Maccoby και Martin, δημιουργώντας δύο υπό-τύπους του επιτρεπτικού γονέα:

- «επιτρεπτικός – επιεικής» (permissive – indulgent).
- «επιτρεπτικός – αδιάφορος» (permissive- indifferent),

Ο «επιτρεπτικός – επιεικής» γονέας επιδιώκει την εμπλοκή του στη ζωή του παιδιού του, επιτρέποντας ωστόσο, στο παιδί να διατηρήσει τη αυτονομία στη συμπεριφορά του. Επιπλέον, είναι επιεικής, χωρίς να ασκεί έλεγχο στην αρνητική συμπεριφορά του παιδιού του και παρέχει ελευθερία κινήσεων στο παιδί του χωρίς επικρίσεις.

Από την άλλη, ο «επιτρεπτικός – αδιάφορος» γονέας είναι απόμακρος και αδιάφορος, απέχει από τη ζωή του παιδιού του, αγνοώντας τα συναισθήματα και τις ανάγκες του παιδιού του, (Querido, Warner & Eyberg, 2002).

2.3 Η επίδραση των γονέων στην ανάπτυξη των παιδιών

Πληθώρα ερευνών στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρονται στην καθοριστική επίδραση των γονέων σε όλες τις πτυχές της ανάπτυξης των παιδιών τους, υποστηρίζοντας μάλιστα πως ο κάθε γονικός τύπος εφαρμόζει διαφορετικές πρακτικές ανατροφής στο παιδί του οι οποίες με τη σειρά τους, επηρεάζουν κάθε πτυχή της ανάπτυξης τους, (Αντωνόπουλος & Τσίτσας, 2011). Σύμφωνα με τους Kritzas & Grobler, (2005), τα

παιδιά υποστηρικτικών γονέων, σε σύγκριση με τα παιδιά των αυταρχικών, αδιάφορων και επιτρεπτικών γονέων, τείνουν να έχουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις, λαμβάνουν υψηλότερες βαθμολογίες σε τεστ προσαρμοστικότητας και αναπτύσσουν κοινωνικές και προ-κοινωνικές δεξιότητες.

Ακόμα, έρευνες καταδεικνύουν πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην ανταπόκριση που έχουν οι υποστηρικτικοί γονείς απέναντι στις ανάγκες του παιδιού τους και στην αυτοεκτίμηση, στην κατανόηση των συναισθημάτων και στην ψυχική τους ισορροπία, στην ανεξαρτησία και στην αυτορρύθμιση του παιδιού, (Baumrind, 1971; Alegre, 2011). Οι γονείς οι οποίοι ενθαρρύνουν την αυτονομία των παιδιών και οριοθετούν με λογικό τρόπο τις απαιτήσεις τους, φαίνεται να μεγαλώνουν παιδιά με αυτοπεποίθηση και ικανοποίηση για τη ζωή τους, παιδιά τα οποία δεν θέτουν τους εαυτούς σε κίνδυνο, παιδιά με λιγότερες πιθανότητες να βιώσουν κατάθλιψη, να ξεκινήσουν το κάπνισμα στην εφηβεία ή να κάνουν χρήση ουσιών, (Furnman & Cheng, 2000; Heaven & Ciarrochi, 2008; Milevsky et al., 2007). Από την άλλη, σε αντίθεση με τα παιδιά των υποστηρικτικών γονέων, τα παιδιά των αυταρχικών γονέων, διακατέχονται από έντονο συναίσθημα άγχους, και δυσκολεύονται να κατανοήσουν, να ρυθμίσουν και να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους, (Alegre, 2011). Σύμφωνα με τους Mahasneh, Al-Zoubi & Batayeh, 2014). Τα παιδιά αυταρχικών γονιών τείνουν να προσαρμόζονται δύσκολα σε κοινωνικό πλαίσιο και δεν διαθέτουν προ-κοινωνικές δεξιότητες. Φαίνεται να έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση και να μην εμπιστεύονται τον εαυτό τους ή τις δυνατότητες τους, ενώ έχουν περισσότερες πιθανότητες να βιώσουν κατάθλιψη. Παρόλα αυτά, η σχολική τους επίδοση δεν θεωρείται χαμηλή, ούτε η συμπεριφορά τους αποκλίνουσα, αν και είναι πολύ ευέξαπτα, (Milevsky et al., 2007).

Μελετώντας τα παιδιά των «επιτρεπτικών-επιεικών» γονέων, έρευνες στην υπάρχουσα βιβλιογραφία παρουσιάζουν αντιφατικά αποτελέσματα. Συμφωνά με τον Steinberg et al., (1994), τα παιδιά των «επιτρεπτικών-επιεικών» γονέων παρουσιάζουν χαμηλότερο επίπεδο άγχους και φαίνεται να προσαρμόζονται με ευκολία σε ομάδες συνομήλικων,

ωστόσο οι σχολικές επιδόσεις είναι χαμηλές και παρουσιάζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά. Αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη ρύθμιση και διαχείριση των συναισθημάτων τους και δηλώνουν ότι αρκετές φορές βιώνουν αρνητικά συναισθήματα, (Schwartz et al., 2006).

Τέλος, συγκρίνοντας τα παιδιά «επιτρεπτικών-αδιάφορων» γονέων με τα παιδιά των «αυταρχικών» και «υποστηρικτικών» γονέων, η έρευνα των Karavasilis, Doyle & Markiewicz, (2003), κατέδειξε ότι τα παιδιά των «επιτρεπτικών-αδιάφορων», υστερούν σε κοινωνική, γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη, η επίδοσή τους σε σχολικά τεστ είναι χαμηλή και εμφανίζουν επιθετική και αποκλίνουσα συμπεριφορά στο σχολείο και στο σπίτι. Ακόμα, τα παιδιά «επιτρεπτικών-αδιάφορων» γονέων είναι πιο επιρρεπής στο να ξεκινήσουν το κάπνισμα, να κάνουν χρήση ουσιών και να εθιστούν στο αλκοόλ ως έφηβοι. Παρά το γεγονός ότι αυτά τα παιδιά φαίνεται να δυσκολεύονται να ρυθμίσουν τα συναισθήματα τους, με αποτέλεσμα πολύ συχνά να βιώνουν αρνητικά συναισθήματα, εντούτοις, εμφανίζουν υψηλή αυτοπεποίθηση και θετικές κοινωνικές δεξιότητες, (Milevsky et al., 2007; Steinberg et al., 1994).

Εν κατακλείδι, τα αποτελέσματα των περισσότερων ερευνών στη διεθνή βιβλιογραφία υποστηρίζουν ότι τα οφέλη που λαμβάνει το παιδί από τους «υποστηρικτικούς» γονείς, οι οποίοι δείχνουν στοργή και αγάπη, ενισχύουν την επικοινωνία με τα παιδιά τους και οριοθετούν με σαφή τρόπο τις απαιτήσεις των παιδιών τους, είναι ουσιαστικής σημασίας. Συνεπώς ο γονεϊκός ρόλος είναι πρωταρχικής σημασίας για τη ανάπτυξη των παιδιών σε ψυχικό, κοινωνικό, προσωπικό και συναισθηματικό επίπεδο, (Fagan & Barnett, 2003). Επειδή η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει περισσότερο στο ρόλο του πατέρα σε σχέση με την ανάπτυξη της Σ/Ν των παιδιών, ακολουθεί μια σύντομη βιβλιογραφική αναδρομή για το πως διαμορφώθηκε ο ρόλος του πατέρα στο πέρασμα του χρόνου.

2.4 Ο Ρόλος του Πατέρα - Ταξίδι στο Χρόνο

Η οικογένεια είναι ένα μεταβαλλόμενο σύστημα, το οποίο εξελίσσεται διαρκώς, βάσει των κοινωνικοπολιτικών, οικονομικών, ιστορικών και πολιτισμικών συνθηκών του πλαισίου στο οποίο αναπτύσσεται. Μέσα στο πέρασμα του χρόνου παρατηρούνται πολλές αλλαγές που υπέστη ο ρόλος των γονέων και κατ' επέκταση ο ρόλος της οικογένειας, (Πυργιωτάκης, 2006; Κατάκη, 2012; Τσαούσης, 2006).

Ο Μοργκαν και ο Ένγκελς, μελέτησαν την «Αρχαία Κοινωνία» και την μετάλλαξη του οικογενειακού συστήματος στο πέρασμα του χρόνου και κατέλειξαν στο ότι η ανθρωπότητα, διαδοχικά, πέρασε από τα εξής στάδια:

- Αγριότητα
- Βαρβαρότητα
- Πολιτισμός

Πριν την καθιέρωση της μονογαμίας στην κοινωνία, στο πρώτο στάδιο, η μητέρα κατείχε πρωταρχικό ρόλο στην οικογένεια, ως η φιγούρα που συγκέντρωνε γύρω της τα παιδιά. Μετά την καθιέρωση της μονογαμίας, κατά τα επόμενα δύο στάδια, ο άνθρωπος μαθαίνει να καλλιεργεί τη γη, να εκτρέφει οικόσιτα ζώα και να βρίσκει τρόπους να παράγει αγαθά. Σε αυτά τα στάδια παρατηρείται μεταβολή στην οργάνωση της οικογένειας και από «μητριαρχική» γίνεται «πατριαρχική» με τον άντρα να κυριαρχεί, (Πυργιωτάκης, 2006; Τσιπλητάρης, 2011). Φτάνοντας στη σημερινή εποχή, παρατηρούμε την μετατροπή της οικογένειας σε «συντροφική», ιδιαίτερα στις δυτικές κοινωνίες. Σε αυτή τη μορφή οικογένειας, υπάρχει ανισορροπία ανάμεσα στα δύο φύλα, η οποία ωστόσο μετατρέπεται αργά και σταθερά σε ισότητα των δύο φύλων. Σε αυτή τη σύγχρονη «συντροφική-πυρηνική» οικογένεια, οι σύζυγοι κατέχουν ισότιμη εξουσία, ίσα δικαιώματα και ίσες υποχρεώσεις, ως δύο διαφορετικές, μοναδικές προσωπικότητες, (Πυργιωτάκης, 2006; Krampe & Newton, 2012). Αντίστοιχα, οι πατρικοί ρόλοι που αναφέρονται πιο κάτω, διαμορφώθηκαν κατά τους τελευταίους δύο αιώνες, μόνο στις δυτικές κοινωνίες.

Σύμφωνα με τον Lamb, (2000), οι πατρικοί ρόλοι διακρίνονται σε:

- «Ηθικός δάσκαλος ή καθοδηγητής» - “Moral teacher”
- «Κουβαλητής» - «Breadwinner»
- «Πρότυπο φύλου» - “Sex-role model”
- “Νεο-στοργικός» - “New nurturant father”

Ο Lamb, (2000), μέσα από μια ιστορική αναδρομή από τον 16^ο αιώνα έως την αρχή της βιομηχανικής επανάστασης, περιγράφει το ρόλο του πατέρα ως «ηθικό δάσκαλο» της οικογένειας, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την ηθική καθοδήγηση των παιδιών και για την μεταβίβαση αξιών και αρχών με στόχο να γίνουν «ηθικοί και ενάρετοι» άνθρωποι. Ακόμα, ήταν υπεύθυνος για την εκπαίδευση των παιδιών στην ανάγνωση και γραφή, ώστε να μπορούν να μελετούν τη βίβλο και τα θρησκευτικά βιβλία. Τέλος, για την επίτευξη των πιο πάνω, ο πατέρας όφειλε να είναι ο ίδιος πρότυπο χριστιανικής ηθικής, (Lamb, 2000).

Κατά τα χρόνια της βιομηχανικής επανάστασης, ο ρόλος του πατέρα αλλάζει και από «ηθικός δάσκαλος» μετατρέπεται σε «κουβαλητής», χωρίς ωστόσο να απαλλαγθεί από τις προηγούμενες του υποχρεώσεις, (Lamb, 2000). Μετά τη ραγδαία ανάπτυξη και τη δημιουργία βιομηχανικών κέντρων, ο πατέρας αναγκάζεται να βρίσκεται μακριά από την οικογένεια και να εργάζεται αρκετές ώρες τη μέρα. Ως εκ τούτου, η μητέρα αναλαμβάνει σημαντικό ρόλο στην ανατροφή των παιδιών και η ανάμειξη του πατέρα περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό, (Borneman, 1988). Την τότε εποχή, «καλός πατέρας» θεωρείτο ο πατέρας που στήριζε οικονομικά την οικογένεια και τους παρέχει υλικά αγαθά, (Lamb, 2000).

Πιο μετά, κατά τη δεκαετία 1930-1940, ο πατέρας κατείχε ρόλο «πρότυπο φύλου», ιδιαίτερα για τα αγόρια. Εκείνη την περίοδο, λόγω του ότι ο πατέρας απουσίαζε από το σπίτι πολλές ώρες για να εργαστεί, πολλοί επιστήμονες και ψυχολόγοι, μέσα από την έρευνα τους, προτρέπουν τον πατέρα να ασχοληθεί περισσότερο με τα παιδιά του και

να αποτελέσει, στην ουσία, πρότυπο «αρρενωπότητας» και «ανδρισμού», (Lamb, 2000).

Περίπου στα μέσα τη δεκαετίας του 70', ο ρόλος του πατέρα αλλάζει και μετατρέπεται σε «στοργικό πατέρα», ο οποίος συμμετέχει ενεργά στην φροντίδα και ανατροφή των παιδιών του, (Deave & Johnson, 2008; Lamb, 2000). Στα χρόνια που ακολούθησαν, η γυναίκα εντάσσεται στην αγορά εργασίας, έτσι οι ρόλοι στην οικογένεια αναθεωρούνται και γίνονται ισότιμοι, (Τσαούσης, 2006). Το κενό που δημιουργείται από την απουσία της μητέρας όταν αυτή βρίσκεται στην εργασία καλύπτεται από τον πατέρα, επάξια. Παράλληλα, στο πέρασμα του χρόνου βλέπουμε απάλειψη των στερεότυπων και διαφορών των φύλων, ενώ παρατηρείται μια τάση από τον πατέρα να επιθυμεί μεγαλύτερη ανάμιξη στην ανατροφή των παιδιών τους, (Πυργιωτάκης, 2006).

2.5 Η επιρροή του πατέρα στην ανάπτυξη των παιδιών

Μέσα από τη βιβλιογραφία, διαφαίνεται πως κατά το παρελθόν, οι περισσότερες έρευνες που διεξήχθησαν σχετικά με την επίδραση των γονέων στην ανάπτυξη των παιδιών τους, ασχολήθηκαν, ως επί το πλείστο, με τη φιγούρα και το ρόλο της μητέρας, παραγκωνίζοντας αρκετά το ρόλο του πατέρα, (Marsiglio, et al., 2000). Τις τελευταίες δεκαετίες η «πατρότητα» αποκτά ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, με τις περισσότερες έρευνες να καταδεικνύουν μια εξίσου σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη του παιδιού, με αυτή της μητέρας, (Phares & Compas, 1992). Αρκετές έρευνες επικεντρώνονται στα οφέλη που επιφέρει η παρουσία/ ανάμιξη του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών και στις συνέπειες, που προκύπτουν στην ανάπτυξη του παιδιού, από την απουσία της πατρικής φιγούρας, (Thomas, et al., 2008).

Σύμφωνα με τον Krampe, (2009), ο όρος «παρουσία» (presence), περιγράφει τη παρουσία του πατέρα σε ψυχρό-συναισθηματικό επίπεδο, την αίσθηση που εκλαμβάνουν τα παιδιά από την παρουσία του πατέρα τους, αλλά και το πόσο προσιτός εμφανίζεται στα μάτια των παιδιών του, (Krampe, 2009). Η έννοια της «ανάμιξης-συμμετοχής» (involvement), προσδιορίζει την ενεργή συμμετοχή του πατέρα στη ζωή των παιδιών

και το βαθμό εγγύτητας προς αυτά, (Marsiglio, et al., 2000). Από την άλλη, ο όρος «απουσία» (absence), αναφέρεται τόσο στην απουσία του πατέρα τόσο σε συναισθηματικό όσο και σε φυσικό επίπεδο, (Thomas, et al., 2008). Αρκετές έρευνες καταδεικνύουν ότι η ποιοτική, ουσιαστική ανάμιξη του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη των παιδιών σε συναισθηματικό, γνωστικό και κοινωνικό επίπεδο, (Thomas, et al., 2008).

Οι Salem et al., (1998), αναφέρουν πως παιδιά τα οποία βιώνουν ουσιαστική παρουσία του πατέρα και ανάμιξη του στη ζωή τους, έχουν μειωμένες πιθανότητες να εμφανίσουν ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Επίσης, σύμφωνα με την έρευνα του Harris, (2002), παιδιά τα οποία μεγαλώνουν με πατέρα, ο οποίος ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους φαίνεται να δημιουργούν σταθερές φιλικές/κοινωνικές σχέσεις, να έχουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση, να επιτυγχάνουν υψηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις και να έχουν λιγότερες πιθανότητες να εμφανίσουν κατάθλιψη, (Harris, 2002). Επιπρόσθετα, άλλες έρευνες καταδεικνύουν πως η ουσιαστική συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού, συνδέεται με μειωμένες πιθανότητες ανάπτυξης αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία και τα ίδια τα παιδιά είναι θετικά, ευτυχισμένα και αισθάνονται ικανοποίηση με τη ζωή τους, ενώ παράλληλα συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης των παιδιών, (Hoeve et al., 2011).

Αντίστοιχα, πληθώρα ερευνών εξετάζουν την επίδραση της «απουσίας» του πατέρα, αποδεικνύοντας τις αρνητικές συνέπειες σε όλα τα επίπεδα της ανάπτυξης τους, (Thomas, et al., 2008). Τα παιδιά που βιώνουν την «απουσία» του πατέρα, παρουσιάζουν δυσκολία στη διαμόρφωση και διατήρηση σχέσεων με τους συνομήλικους τους, έχουν χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις και μεγαλύτερες πιθανότητες να παρουσιάσουν αποκλίνουσα συμπεριφορά στην εφηβεία, (Thomas, et al., 2008). Υπάρχει μια διάκριση ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια τα οποία βιώνουν την φυσική ή συναισθηματική απουσία του πατέρα. Τα αγόρια

χαρακτηρίζονται από ανυπακοή, ανασφάλεια και ανωριμότητα, ενώ τα κορίτσια τείνουν να έχουν μεγαλύτερη εξάρτηση από τη μητέρα, (Thomas, et al., 2008).

Λαμβάνοντας υπόψη τις πιο πάνω έρευνες, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η ενεργή παρουσία και συμμετοχή του πατέρα στη διαπαιδαγώγηση και ανατροφή του παιδιού παίζει καθοριστικό ρόλο στην ολόπλευρη και πολεπίπεδη ανάπτυξη των παιδιών. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως οι οικογενειακοί, κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά το βαθμό παρουσίας και ανάμιξης του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών του, (Grooman et al., 1988). Επίσης, παράγοντες που σχετίζονται με την ποιότητα του γάμου και της σχέσης του ζευγαριού, οι οικονομικές δυσκολίες, η κοινωνική στάση απέναντι στο ρόλο του πατέρα και φυσικά, τα στοιχεία της προσωπικότητας του πατέρα, επηρεάζουν την ποσότητα και ποιότητα ανάμιξης του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών του, (Sanderson et al., 2002; Featherstone, 2004).

2.6 Η «Πατρική τυπολογία» στην Ελλάδα

Όπως διαφαίνεται μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, δεν υπάρχουν πολλές έρευνες στην Ελλάδα, οι οποίες μελετούν την «πατρική τυπολογία», το ρόλο του πατέρα στο πλαίσιο της οικογένειας ή την επίδραση της παρουσίας/απουσίας του στην ανάπτυξη των παιδιών, (Maridaki-Kassotaki, 2000; Sapountzi-Krepia et al., 2010; Sakka & Deliyianni-Koumtzi, 2006).

Το 1991, πρώτος ο Κρασανάκης διεξήγαγε έρευνα στην οποία συμμετείχαν 400 ανύπαντροι φοιτητές, κάτοικοι αγροτικών περιοχών και μελέτησε τη συμμετοχή του πατέρα και του παππού στην οικογενειακή ζωή. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια αυξητική τάση όσον αφορά στη συμμετοχή του πατέρα τους στη ζωή τους σε σχέση με τη συμμετοχή του παππού τους στη ζωή των παιδιών του και παράλληλα, φάνηκε πως οι πατέρες τιμωρούν τα παιδιά τους λιγότερο από ότι οι παππούδες τιμωρούσαν τα δικά τους παιδιά. Επίσης η έρευνα του Κρασανάκης, (1991), κατέδειξε πως οι σημερινοί πατέρες αποδέχονται τις αποφάσεις των παιδιών τους και τα ενθαρρύνουν για ανάληψη

πρωτοβουλιών σε υψηλότερα επίπεδα, συγκριτικά με τη συμπεριφορά των παππούδων τους.

Στη συνέχεια, το 1992, οι Dragonas, Thorpe και Goldin, θέλησαν να συγκρίνουν τον Έλληνα πατέρα με τον πατέρα από τη Αγγλία, σε σχέση με την πατρότητα, τη συναισθηματική στήριξη προς τη σύζυγο τους και τη φροντίδα των παιδιών, κατά τις πρώτες εβδομάδες μετά τη γέννηση του παιδιού τους. Η έρευνα κατέδειξε πως τόσο οι πατέρες από τη Ελλάδα όσο και οι πατέρες από την Αγγλία δήλωσαν πολύ υποστηρικτικοί προς τις γυναίκες τους και μητέρες των παιδιών τους, ενώ παράλληλα φάνηκε να προσφέρουν ουσιαστική φροντίδα στο παιδί τους. Σύμφωνα με τους Dragonas et al., (1992), η έρευνα δεν κατέδειξε μεγάλες διαφορές μεταξύ των πατέρων από τις δύο χώρες, ωστόσο οι Άγγλοι πατέρες φαίνεται να είναι πιο ενεργοί στις υποχρεώσεις του σπιτιού, π.χ. συμμετοχή στις δουλειές του σπιτιού, από ότι οι Έλληνες, οι οποίοι μάλιστα δήλωσαν πως μετά τη γέννηση του παιδιού αισθάνονται παραμελημένοι και πως δεν νιώθουν στήριξη από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Παρόλα αυτά, όλοι οι πατέρες δήλωσαν πως διακατέχονται από έντονο συναίσθημα χαράς και ευτυχίας μετά τον ερχομό του παιδιού τους στη ζωή.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1995, οι Δράγωνα και Ναζίρη, μελέτησαν 23 άνδρες, οι οποίοι μόλις είχαν γίνει πατέρες και επιδίωξαν να εξετάσουν τα συναισθήματα και τις απόψεις τους λίγους μήνες πριν και πέντε μήνες μετά τη γέννηση του παιδιού τους σε σχέση με τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις. Σύμφωνα με τις δηλώσεις που κατέγραψαν οι ερευνητές, οι πατέρες θεωρούν ότι συμμετείχαν ουσιαστικά και εποικοδομητικά σε όλες τις οικογενειακές στιγμές.

Το 2000 η Μαριδάκη- Κασσωτάκη, διεξήγαγε μια ενδελεχή έρευνα για την πατρότητα στη Ελλάδα, η οποία μελέτησε τη συμμετοχή πατέρων, από αστικές και αγροτικές περιοχές της Ελλάδας, στην φροντίδα του παιδιού και γενικά στην οικογενειακή ζωή. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δήλωσε ότι η πατρότητα τους προκάλεσε συναισθήματα χαράς, ευτυχίας, αγάπης, τρυφερότητας και

στοργής, ωστόσο, δεν ήταν λίγοι αυτοί που δήλωσαν να βιώνουν παράλληλα συναισθήματα έντονου άγχους, καθώς οι οικογενειακές και οικονομικές υποχρεώσεις τους αυξήθηκαν μετά τη γέννηση του παιδιού. Η έρευνα κατέδειξε επίσης, πως οι άνδρες αντιμετωπίζουν με θετικά συναισθήματα τον ερχομό ενός παιδιού, αλλά παρατηρούνται διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων, με τους πατέρες από αστικές περιοχές να επιθυμούν έντονα να πληροφορούνται για την πατρότητα, μέσα από την ανάγνωση βιβλίων. Επίσης οι πατέρες από αγροτικές περιοχές φαίνεται να ασχολούνται λιγότερο με τη φροντίδα του παιδιού, σε σχέση με τους πατέρες από αστικές περιοχές, φτάνοντας στο συμπέρασμα πως τελικά τα κοινωνικά «στερεότυπα» που θέλουν το μέγιστο του παιδιού να είναι «γυναικεία υπόθεση», υπερισχύουν στις αγροτικές περιοχές, συγκριτικά με τις αστικές περιοχές.

Κοινό σημείο των δύο ομάδων στην έρευνα αποτελεί η άποψη των πατέρων για τον ποιοτικό χρόνο που αφιερώνουν στο παιχνίδι με τα παιδιά τους, καθώς τόσο οι πατέρες από τις αγροτικές περιοχές, όσο και πατέρες από τις αστικές περιοχές, θεωρούν ότι αυτό βοηθά στην οικοδόμηση θεμελιώδους και μακροχρόνιας σχέσης με το παιδί τους, (Μαριδάκη- Κασσωτάκη, 2000).

Οι Sakka & Deliyianni-Kouimtzi, (2006), πραγματοποίησαν έρευνα με τη συμμετοχή 110 εφήβων, κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης, με στόχο να μελετηθεί η άποψη για την πατρότητα. Τα αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν πως οι έφηβοι θεωρούν πως ο ρόλος της μητέρας και του πατέρα διαφέρουν στην οικογένεια με τα παραδοσιακά- κοινωνικά στερεότυπα να είναι εμφανή στις απαντήσεις τους. Οι έφηβοι θεωρούν ότι ο πατέρας κατέχει ηγετική θέση στην οικογένεια και αναλαμβάνει το ρόλο του «κουβαλητή», ενώ οι αρμοδιότητες της μητέρας παραμένουν συνδεδεμένες με τη φροντίδα του παιδιού και του σπιτιού, παρά την ένταξη της στην αγορά εργασίας. Αρκετοί έφηβοι ωστόσο, δήλωσαν πως και οι δύο γονείς θα έπρεπε να μπλέκονται ισότιμα στη φροντίδα και ανατροφή των παιδιών, μοιράζοντας τις οικογενειακές

υποχρεώσεις ισόποσα στη μητέρα και στον πατέρα, (Sakka & Deliyianni-Kouimtzi, 2006).

Το 2009, η Μαριδάκη-Κασσωτάκη προσαρμόζει και σταθμίζει το ερωτηματολόγιο «Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ)» σε Ελληνικό πληθυσμό με στόχο να μελετήσει την τυπολογία του πατέρα, βάσει του τρόπου διαπαιδαγώγησης του παιδιού του. Ο Ελληνικός τίτλος του ερωτηματολογίου είναι «Ερωτηματολόγιο Τυπολογίας του Έλληνα Πατέρα». Η έρευνα στην οποία συμμετείχαν σύνολο 1572 πατέρες από όλη την Ελλάδα, ανέδειξε τέσσερεις «πατρικούς τύπους»:

- Υποστηρικτικός
- Αυταρχικός
- Επιτρεπτικός
- Αυστηρός

Οι πρώτοι τρεις «πατρικοί τύποι» (υποστηρικτικός, αυταρχικός, επιτρεπτικός) έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά και ταυτίζονται με το «Μοντέλο Γονεϊκής Τυπολογίας» της Baumrind, οι οποίοι αναλύθηκαν πιο πάνω. Ο τέταρτος τύπος, ο «αυστηρός» αναδύθηκε μέσα από την έρευνα της Μαριδάκη-Κασσωτάκη, (2009), στον Ελληνικό χώρο και παρά το γεγονός ότι δεν ταυτίζεται με κανέναν από τους άλλους τρεις τύπους, φαίνεται να κατέχει χαρακτηριστικά όμοια με αυτά του «υποστηρικτικού» και του «αυταρχικού» πατρικού τύπου. Σύμφωνα με την Μαριδάκη-Κασσωτάκη, (2009), ο «αυστηρός» τύπος πατέρα είναι αυτός που θα θέσει όρια στη συμπεριφορά του παιδιού του όταν αυτή θεωρείται από τον ίδιο προβληματική, δεν θα διαπραγματευτεί σε καμία περίπτωση τους τρόπους με τους οποίους εφαρμόζει για να διαπαιδαγωγήσει τα παιδιά του, δεν διστάζει να ασκήσει κριτική στη συμπεριφορά του παιδιού του, όταν αυτή θεωρηθεί μη αποδεκτή από τον ίδιο και συνεχώς κάνει επισημάνσεις στη συμπεριφορά του παιδιού μέχρι να ανταποκρίνεται στις δικές του προσδοκίες. Τέλος η συμπεριφορά του προς τα παιδιά είναι άσχημη, με φωνές και τιμωρίες και ασκεί συνεχώς πίεση σε αυτά προκειμένου να βαδίζουν με τους κανόνες της οικογένειας.

Ένα χρόνο αργότερα, ο Sapountzi-Krepia et al., (2010), διεξήγαγαν έρευνα σε 417 πατέρες από τη Βόρειο Ελλάδα, με στόχο να καταγράψουν την εμπειρία και τα συναισθήματα τους κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και μετά τον ερχομό του παιδιού τους. Η πλειοψηφία των πατέρων εξέφρασαν αισθήματα χαράς και υπερηφάνειας για τη γέννηση του παιδιού τους και φρόντισαν να ενημερωθούν για θέματα σχετικά με τη φροντίδα του παιδιού τους, ωστόσο δεν ήταν λίγοι αυτοί που δήλωσαν ότι βίωσαν ανάμικτα αισθήματα, μεταξύ αυτών, άγχος, αγωνία, χαρά, και υπερηφάνεια. Επιπλέον, η έρευνα κατέδειξε ότι τα συναισθήματα που βιώνουν πριν και μετά τη γέννηση του παιδιού τους επηρεάζονται από το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα. Φτάνοντας σε πιο πρόσφατες έρευνες που έγιναν σε Ελλαδικό πληθυσμό σχετικά με την πατρότητα, συναντάμε την έρευνα των Antonopoulou, Alexopoulos & Maridaki-Kassotaki, που διεξάχθηκε το 2012. Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε το «Ερωτηματολόγιο τυπολογίας του Έλληνα Πατέρα», ενώ για την αξιολόγηση της «ενσυναίσθησης» και «αυτοεκτίμησης», χρησιμοποιήθηκαν δύο επιμέρους εργαλεία αυτοαναφοράς, το «Index of Empathy for Children and Adolescents» και το «Πως Αντιλαμβάνομαι τον Εαυτό μου II». Στην έρευνα εξετάστηκε η τυπολογία του πατέρα βάσει των απόψεων των παιδιών και σε σχέση με την αυτοεκτίμηση και την ενσυναίσθηση, όπως τα ίδια τα παιδιά την αντιλαμβάνονται. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα Ελληνόπουλα θεωρούν τους πατέρες τους υποστηρικτικούς. Επιπλέον, η έρευνα κατέδειξε σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αυτοαντίληψης των παιδιών αναφορικά στην «πατρική τυπολογία» με τον τρόπο που οι ίδιοι αντιλαμβάνονται την ενσυναίσθηση και την αυτοεκτίμηση. Συγκεκριμένα, το πλήθος των μαθητών, οι οποίοι εκλαμβάνουν τον πατέρα τους ως «αυταρχικό» ή «αυστηρό», παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης και πιο χαμηλή αυτοεκτίμηση, ενώ τα παιδιά των «υποστηρικτικών», τρυφερών και στοργικών πατέρων παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης και αυτοεκτίμησης.

Κεφάλαιο 3

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΓΟΝΕΪΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται αποτελέσματα από μελέτες που έχουν διεξαχθεί τα προηγούμενα χρόνια και οι οποίες μελετούν τις δύο βασικές μεταβλητές, οι οποίες εξετάζονται στη παρούσα διπλωματική εργασία: τη «συναισθηματική νοημοσύνη» και τη «γονεϊκή τυπολογία». Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, εντοπίζονται έρευνες, οι οποίες μελετούν τη σχέση «γονεϊκότητα - συναισθηματική νοημοσύνη» των παιδιών, ενώ οι περισσότερες επικεντρώνονται στη σχέση μεταξύ της έκφρασης της γονεϊκής συμπεριφοράς και των χαρακτηριστικών της συναισθηματικής νοημοσύνης, σε παιδιά και έφηβους. Επομένως, οι έρευνες οι οποίες εξετάζουν την επιδιωκόμενη συσχέτιση από εννοιολογική σκοπιά μπορούν κατηγοριοποιηθούν:

- σε αυτές που εξετάζουν τη σχέση Σ/Ν και «γονεϊκής τυπολογίας» και
- σε έρευνες οι οποίες εξετάζουν τις «εκφάνσεις» της Σ/Ν παιδιών και εφήβων σε σχέση με τη «γονεϊκή τυπολογία».

3.1 «Γονεϊκή Τυπολογία και Συναισθηματική Νοημοσύνη»

Η έρευνα των Nastasa και Sala, (2012), η οποία πλησιάζει στην παρούσα εργασία, πραγματοποιήθηκε με στόχο τον εντοπισμό πιθανής συσχέτισης μεταξύ της «γονεϊκής τυπολογίας» και της ανάπτυξης Σ/Ν σε έφηβους. Στην έρευνα συμμετείχαν 90 έφηβοι, μαθητές από τη Ρουμανία μαζί με τους γονείς τους. Στους έφηβους χορηγήθηκαν δύο ερωτηματολόγια, το «Emotional Intelligence Scale-EIS», και το «Battery of Emotional Intelligence Profile-BTPIE», τα οποία αξιολογούν τη Σ/Ν και τα επιμέρους χαρακτηριστικά της, ενώ οι γονείς συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο «γονεϊκής τυπολογίας»: «Questionnaire for finding out the parental style-CSP», το οποίο είναι

βασισμένο στο μοντέλο «Γονεϊκής Τυπολογίας» του Baran-Pescaru, (2004) και κατηγοριοποιεί του γονείς σε πέντε διαφορετικούς τύπους:

- Αυταρχικός – (Authoritarian)
- Διδακτορικός – (Dictatorial)
- Επιτρεπτικός – (Permissive)
- Δημοκρατικός –(Democratic)
- Απορριπτικός – (Rejecting/Neglecting)

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η Σ/Ν των εφήβων σχετίζεται με όλους τους γονεϊκούς τύπους εκτός από τον τύπο του «απορριπτικού». Τα αποτελέσματα δείχνουν επίσης, σημαντική θετική συσχέτιση της Σ/Ν με τον «δημοκρατικό» και τον «επιτρεπτικό» τύπο γονέα, ενώ παρατηρείται σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ της Σ/Ν και τον «αυταρχικό» και «δικτατορικό» τύπο γονέα. Η έρευνα φτάνει στο συμπέρασμα ότι έφηβοι, οι γονείς των οποίων διατηρούν μια «δημοκρατική» ή «επιτρεπτική» μορφή διαπαιδαγώγησης, τείνουν να είναι πιο αισιόδοξοι και διατηρούν θετική στάση απέναντι στη ζωή, αναγνωρίζουν, επεξεργάζονται και εκφράζουν τα συναισθήματα τους με μεγαλύτερη ευκολία, χαρακτηρίζονται από αυτοσεβασμό και ενεργούν βάσει λογικών επιχειρημάτων. Οι ερευνητές υπογραμμίζουν επίσης, ότι οι έφηβοι με «δημοκρατικούς» και «επιτρεπτικούς» γονείς κάνουν πιο σωστή διαχείριση των συναισθημάτων τους, χαρακτηρίζονται από ευελιξία και δυναμισμό, αναλαμβάνουν πρωτοβουλία, έχουν επιμονή στους στόχους τους και αντιμετωπίζουν με αισιοδοξία κάθε πρόκληση που παρουσιάζεται στη ζωή τους. Τέλος, η έρευνα καταλήγει στο ότι τα παιδιά «δημοκρατικών» και «επιτρεπτικών» γονέων δημιουργούν και διατηρούν στενές φιλικές/κοινωνικές σχέσεις, έχουν ενσυναίσθηση και ομαδικό πνεύμα και είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να αποδεχθούν τα συναισθήματα των ανθρώπων γύρω τους. Αντιθέτως, οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι έφηβοι που μεγαλώνουν με «αυταρχικούς» «διδακτορικούς» γονείς, χαρακτηρίζονται από δυσκαμψία, επιθετικότητα και ανευθυνότητα, επιζητούν ξεκάθαρους κανόνες για να νιώσουν

ασφάλεια, συχνά κάνουν κριτική στους άλλους, δεν είναι ειλικρινείς απέναντι στα συναισθήματα τους και συνήθως ενεργούν, αγνοώντας τα συναισθήματα των ανθρώπων γύρω τους.

Επόμενος σταθμός στη βιβλιογραφική επισκόπηση, η έρευνα των Asghari και Bershart, (2011), η οποία εξετάζει το βαθμό συσχέτισης μεταξύ της Σ/Ν των εφήβων και της γονεϊκότητας. 352 Φοιτητές, αρχικά κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο «Perceptions of Parents Scale» (POPS), ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, το οποίο αποτελείται από 42 ερωτήσεις, (21 για τη μητέρα και 21 για τον πατέρα), μέσα από τις οποίες εξετάζονται οι τρεις διαστάσεις της γονεϊκότητας:

- Ανάμιξη/συμμετοχή στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών (involvement).
- Παροχή Αυτονομίας (autonomy support).
- Στοργή (warmth).

Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο «Emotional Intelligence Scale» (EIS), το οποίο βασίζεται στο μοντέλο των Mayer & Salovey, (1997), για την αξιολόγηση τόσο της γενικής Σ/Ν, όσο και των επιμέρους συστατικών της, δηλαδή την αναγνώριση, την επεξεργασία και ρύθμιση των συναισθημάτων. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της Σ/Ν και των επιμέρους στοιχείων της και με τη γονεϊκότητα, όπως αυτή εκλαμβάνεται βεβαίως, από τους φοιτητές. Επιπλέον, η έρευνα καταδεικνύει ότι οι μητέρες οι οποίες είναι στοργικές με τα παιδιά τους και ενισχύουν την αυτονομία τους, αποτελούν προγνωστικό παράγοντα στην ανάπτυξη της Σ/Ν πρωτίτως και στην ανάπτυξη της ρύθμισης των συναισθημάτων, αλλά και των υπόλοιπων επιμέρους στοιχείων. Επιπρόσθετα, από την έρευνα προκύπτει ότι η «γονεϊκή στοργή», η οποία πλαισιώνει τη σχέση γονέα- παιδιού, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη της Σ/Ν, έτσι οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η στοργή αποτελεί το σημαντικότερο συστατικό για τη θεμελίωση μιας υγιούς σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ

του παιδιού και του γονέα. Ακόμα, στην έρευνα τονίζεται το πόσο σημαντικό είναι να παρέχουμε στα παιδιά αυτονομία, ειδικότερα κατά την είσοδο τους στην εφηβεία, η οποία σε συνδυασμό με τη στοργή των γονέων, θα ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση και την αυτορρύθμιση του έφηβου και θα τον οδηγήσουν σε συναισθηματική ολοκλήρωση.

3.2 «Γονεϊκή Τυπολογία και εκφάνσεις της Συναισθηματικής Νοημοσύνης»

Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση συναντάμε αρκετές έρευνες, οι οποίες επικεντρώνονται στη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην γονεϊκή τυπολογία και τις εκφάνσεις της Σ/Ν σε παιδιά και έφηβους.

Η έρευνα των Antonopoulou, Alexopoulos & Maridaki-Kassvtaki, (2012), διεξήχθη στον Ελλαδικό χώρο, σε παιδιά προεφηβικής ηλικίας προκυμμένου να διερευνηθεί πιθανός συσχετισμός μεταξύ ενσυναίσθησης, αυτοεκτίμησης και «πατρικής τυπολογίας», όπως τα ίδια τα παιδιά την αντιλαμβάνονται. Το δείγμα της έρευνας αποτελείτο από 190 μαθητές κυρίως από ημιαστικές και αγροτικές περιοχές της Ελλάδας, στους οποίους χορηγήθηκε το «Ερωτηματολόγιο Τυπολογίας του Έλληνα Πατέρα» της Μαριδάκη-Κασσωτακη, (2009), μέσα από το οποίο αξιολογείται η πατρική τυπολογία, το ερωτηματολόγιο «Index of Empathy for Children and Adolecence» του Bryant, (1992), και το ερωτηματολόγιο «Πως αντιλαμβάνομαι τον Εαυτό μου II», (Μακρή-Μπότσαρη, 2001). Η έρευνα κατέδειξε συσχέτιση μεταξύ της «πατρικής τυπολογίας», όπως αυτή εκλαμβάνεται από τους έφηβους και την ενσυναίσθηση και αυτοεκτίμηση τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι έφηβοι οι οποίοι αναγνωρίζουν τον πατέρα τους ως υποστηρικτικό, εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης και χαρακτηρίζονται από υψηλή αυτοεκτίμηση, διαμορφώνουν δυνατές σχέσεις με τους συνομήλικους τους, έχουν υψηλότερες σχολικές επιδόσεις, καλύτερη φυσική κατάσταση, επιτυχία σε αθλητικές δραστηριότητες και επιδεικνύουν άριστη διαγωγή και συμπεριφορά. Από την άλλη πλευρά, οι μαθητές οι οποίοι εκλαμβάνουν τον πατέρα ως «αυταρχικό» ή «αυστηρό», εμφανίζονται στην έρευνα με χαμηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης και μειωμένη

αυτοεκτίμηση. Τέλος, η έρευνα δεν κατέδειξε στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στον «επιτρεπτικό» πατέρα και την ενσυναίσθηση ή την αυτοεκτίμηση των παιδιών. Οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα πως απαραίτητη προϋπόθεση ανάπτυξης της αυτοεκτίμησης και της ενσυναίσθησης στα παιδιά προεφηβικής ηλικίας είναι η παρουσία του πατέρα, ειδικότερα του «υποστηρικτικού».

Μέσα από το άρθρο του Alegre, (2011), «Parenting Styles and Children's Emotional Intelligence: What do we know?» παρουσιάζεται πληθώρα ερευνών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν με σκοπό να μελετήσουν τη σχέση «γονεϊκή τυπολογία-γονεϊκότητα» και Σ/Ν σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Αρκετές από αυτές τις έρευνες μελετούν τη πιθανή συσχέτιση των διαστάσεων της Σ/Ν, δηλαδή την αναγνώριση, την κατανόηση και την ρύθμιση των συναισθημάτων και πως αυτές συνδέονται με τις «γονεϊκές πρακτικές»:

- Ανταπόκριση των γονέων (responsiveness),
- Θετικές-λογικές απαιτήσεις των γονέων (positive demandingness),
- Αρνητικές-παράλογες απαιτήσεις των γονέων (negative demandingness) και
- Συναισθηματικής υποστήριξης προς τα παιδιά (emotional training)

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της επισκόπησης του Alegre, (2011), πληθώρα ερευνών υποστηρίζει ότι υπάρχει σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ του «στοργικού» πατέρα και την ικανότητα του παιδιού για αναγνώριση, κατανόηση και ρύθμιση των συναισθημάτων του, (Alegre & Benson, 2007; Bennet, Bendersky & Lewis, 2005; Dunn & Brown, 1994; Eisenberg, Fabes, Schaller, Miller, Carlo, Poulin & Shell, 1991; Eisenberg & Fabes, 1998). Παράλληλα, οι έρευνες παρουσιάζουν σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της Σ/Ν του παιδιού και του γονέα, ο οποίος έχει «θετικές-λογικές» απαιτήσεις από τα παιδιά του, συμπληρώνοντας πως οι έφηβοι που σκοράρουν υψηλότερα σε τεστ Σ/Ν εντάσσονται με μεγαλύτερη ευκολία σε ομάδες συνομηλίκων και εξωτερικεύουν τα συναισθήματα τους με ευκολία. Αντιθέτως, έφηβοι που μεγαλώνουν με γονείς, οι οποίοι επιβάλλουν τιμωρίες στα παιδιά για να τα πειθαρχήσουν

και οι απαιτήσεις τους είναι «αρνητικές-παράλογες», παρουσιάζουν δυσκολίες στην κατανόηση και ρύθμιση των συναισθημάτων τους, (Pears & Moses, 2003; Morris, Slik, Steinberg, Mayers & Robinson, 2007). Ακόμα, όπως διαφαίνεται μέσα από την επισκόπηση του Alegre, (2011), παιδιά που λαμβάνουν συναισθηματική ενθάρρυνση και στήριξη από τους γονείς, παρουσιάζουν υψηλότερες βαθμολογίες Σ/Ν στα τεστ, (Martinez-Pons, 1999). Επίσης, φαίνεται να υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ της γονεϊκής αποδοχής των συναισθημάτων των παιδιών, της ενθάρρυνσης των παιδιών από τους γονείς για έκφραση, κατανόηση και εξωτερίκευση των συναισθημάτων τους και τη ρύθμιση των συναισθημάτων από τα παιδιά, (Denham & Grout, 1994; Denham, Gottman, Katz & Hooven, 1997). Τέλος, παρατηρείται πως γονείς οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως «εκφραστικοί» τείνουν να μεγαλώνουν παιδιά με μεγαλύτερη ικανότητα κατανόησης των συναισθημάτων τους, (Denham & Grout, 1994, Denham, et al., 1997), ενώ τα παιδιά των γονέων οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως «απορριπτικοί» και έχουν «τιμωριτική» συμπεριφορά, τείνουν να αναγνωρίζουν τα συναισθήματα τους με δυσκολία, (Reisman, Camras & Pelphrey, 2008). Ο Alegre, (2011), καταλήγει στο συμπέρασμα πως η Σ/Ν επηρεάζεται καθοριστικά από τις γονεϊκές πρακτικές και πως η αυτορρύθμιση, η αυτοεκτίμηση, η εξωστρέφεια και η συναισθηματική σταθερότητα των παιδιών μπορεί να ενισχυθεί μέσω της στοργής, της καθοδήγησης, της ανταπόκρισης και στήριξης των συναισθημάτων τους από τους γονείς. Παράλληλα αυτά μπορούν να επηρεάσουν θετικά την αναγνώριση, κατανόηση και ρύθμιση των συναισθημάτων, διαστάσεις της Σ/Ν. Αντιθέτως, η αρνητική «τιμωρητική» συμπεριφορά του γονέα, επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στο παιδί, επιπρόσθετο άγχος, χαμηλή επίδοση σε τεστ Σ/Ν, δυσκολία στην κατανόηση και ρύθμιση των συναισθημάτων του και εσωτερίκευση του προβλήματος που αντιμετωπίζει. Ο Alegre, (2011), ολοκληρώνοντας το άρθρο του και λαμβάνοντας υπόψη τις καθοριστικές επιδράσεις των «γονεϊκών πρακτικών» στις διαστάσεις της Σ/Ν, προτείνει να δημιουργηθούν εξειδικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα για την εκπαίδευση και

ανάπτυξη κοινωνικό- συναισθηματικών δεξιοτήτων των γονέων, οι οποίοι με τη σειρά τους θα βοηθήσουν τα παιδιά τους στην ενίσχυση συναισθηματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

Στην επόμενη έρευνα, των Milevsky, Schletcher, Netter & Keehn, (2007), στόχος της οποίας ήταν η μελέτη πιθανής συσχέτισης της «γονεϊκής τυπολογίας» με τα επίπεδα αυτοεκτίμησης, τα επίπεδα της αίσθησης ικανοποίησης από τη ζωή και τις πιθανότητες εμφάνισης κατάθλιψης, φαίνεται πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές που εξετάζει. Στη έρευνα συμμετείχαν 272 μαθητές σε δημόσιο σχολείο στις ΗΠΑ, οι οποίοι κλήθηκαν να απαντήσουν σε 3 ερωτηματολόγια:

- «Authorative Parenting Measure» (Steinberg et al., 1994), μέσα από το οποίο αξιολογούνται οι απόψεις των εφήβων για την «μητρική» και «πατρική» τυπολογία, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τον μοντέλο της Baumrind και στο οποίο υπάρχει διαχωρισμός σε «υποστηρικτικός», «αυταρχικός», «επιεικής» και «αδιάφορος» γονέας.
- «Rosenberg Self-esteem Scale» (Rosenberg, 1995), ένα ψυχομετρικό εργαλείο, το οποίο αξιολογεί την αυτοεκτίμηση των εφήβων.
- «Center for Epidemiologic Studies Short Depression Scale» (Andersen, Malmgren, Carter & Patrick, 1994; Rdloff, 1997), το ψυχομετρικό εργαλείο που αξιολογεί τα επίπεδα κατάθλιψης σε έφηβους.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας των Milevsky, Schletcher, Netter & Keehn, (2007), οι έφηβοι οι οποίοι θεωρούν τη μητέρα τους ως «υποστηρικτική», εμφανίζουν μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση και εκφράζουν ικανοποίηση από τη ζωή τους, ενώ παράλληλα, τείνουν να εμφανίσουν κατάθλιψη σε χαμηλότερο επίπεδο από τους άλλους έφηβους. Διαφαίνεται επίσης ότι οι έφηβοι, οι οποίοι εκλαμβάνουν τη μητέρα τους ως «επιεικής», τείνουν να έχουν υψηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης, συγκριτικά με τους έφηβους οι οποίοι εκλαμβάνουν τη μητέρα τους ως «αυταρχική» ή «αδιάφορη». Σε σχέση με τους πατέρες, η έρευνα κατέδειξε πως οι έφηβοι, οι οποίοι θεωρούν το

πατέρα τους ως «υποστηρικτικό», τείνουν να έχουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση και ικανοποίηση από τη ζωή τους, σε σύγκριση με τους έφηβους οι οποίοι εκλαμβάνουν τον πατέρα τους ως «αυταρχικό» ή «αδιάφορο». Επιπλέον, σε επίπεδο κατάθλιψης, αυτοί οι έφηβοι με τον «υποστηρικτικό» πατέρα, εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα, συγκριτικά με τους έφηβους των οποίων ο πατέρας τους χαρακτηρίζεται ως «επιεικής» ή «αδιάφορος». Τέλος οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα πως υπάρχει άμεση συσχέτιση μεταξύ των «γονεϊκών πρακτικών» και της συναισθηματικής ευημερίας των εφήβων, υπογραμμίζοντας τον σημαντικό ρόλο του «υποστηρικτικού» γονέα για την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της αίσθησης ικανοποίησης από τη ζωή. Παράλληλα, υποστηρίζουν ότι ο «επιεικής» πατέρας δεν δημιουργεί αρνητική επίδραση στο παιδί του, συγκριτικά με την «επιεική» μητέρα.

Ακολούθως, η έρευνα των Furnham και Cheng, (2000), η οποία επεδίωξε να εξετάσει την πιθανή συσχέτιση μεταξύ της «γονεϊκής τυπολογίας» και των μεταβλητών που αφορούν στην προσωπικότητα, στην αυτοεκτίμηση και στην αίσθηση ευτυχίας και χαράς που βιώνουν οι νέοι. Στη έρευνα συμμετείχαν 400 νέοι, ηλικίας από 14 έως 28 ετών, με μέσο όρο ηλικίας τα 20,3 έτη, οι οποίοι κλήθηκαν να συμπληρώσουν τέσσερα διαφορετικά ερωτηματολόγια για τη αξιολόγηση της αυτοεκτίμησης, της προσωπικότητας, της «γονεϊκής τυπολογίας» και του αισθήματος χαράς και ευτυχίας που βίωναν τη δεδομένη περίοδο.

- «Eysenck Personality Questionnaire» (Eysenck et al., 1985),
- «Rosenberg Self Esteem Scale» (Rosenberg, 1965)
- «Parental Authority Questionnaire» (Buri, 1989)
- «Oxford Happiness Inventory» (Argyle, Furnham & Graham, 1981)

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι νέοι που εκλαμβάνουν τους γονείς τους ως «αυταρχικούς», παρουσιάζουν εσωστρέφεια, χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης και τείνουν να εκφράζουν μειωμένο αίσθημα χαράς και ευτυχίας. Αντιθέτως, οι νέοι οι οποίοι εκλαμβάνουν τους γονείς τους ως «υποστηρικτικούς», ιδιαίτερα τις μητέρες

τους, εμφανίζονται να είναι συναισθηματικά σταθεροί, εξωστρεφείς, να έχουν υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης αυξημένο αίσθημα χαράς κα ευτυχίας. Επιπλέον παρατηρήθηκε πως οι μεταβλητές εξωστρέφειας, αυτοεκτίμησης, και της υποστηρικτικής συμπεριφοράς του γονέα αποτελούν προγνωστικούς παράγοντες για την αίσθηση ευτυχίας και χαράς που βιώνουν. Τέλος, η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα πως η αυτοεκτίμηση, σημαντικό στοιχείο της Σ/Ν, έχει καθοριστική επίδραση στο πως οι νέοι αντιλαμβάνονται τη χαρά, την ευτυχία και την ικανοποίηση από τη ζωή. Επίσης, οι Furnham και Cheng, (2000), υπογραμμίζουν ότι ο «υποστηρικτικός» τύπος γονέα, κυρίως η μητέρα, όπως αυτή εκλαμβάνεται μέσα από τα μάτια των νέων, βρέθηκε να είναι προγνωστικός παράγοντας για την ευτυχία και χαρά που δηλώνουν οι νέοι ότι βιώνουν.

Τέλος η έρευνα των Wang, Pomerantz και Chen, (2007), πραγματοποιήθηκε με στόχο να εξετάσει το ρόλο του «γονεϊκού ελέγχου» και της παροχής «αυτονομίας» στα παιδιά και το πως αυτά επιδρούν σε διάφορες πτυχές της Σ/Ν. Σε αυτή τη διαχρονική έρευνα, η οποία διήρκεσε έξι μήνες, οι συμμετέχοντες, 373 μαθητές προεφηβικής ηλικίας από τις ΗΠΑ και 433 μαθητές από την Κίνα, συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια στην αρχή και στο τέλος της έρευνας, τα οποία είχαν κατασκευαστεί από τους ερευνητές και αξιολογούσαν:

- την «γονεϊκότητα» (γονεϊκός έλεγχος, υποστήριξη αυτονομία παιδιών)
- τη «συναισθηματική ανάπτυξη/ευημερία» παιδιών
- τη σχολική επίδοση παιδιών

Παράλληλα μελετήθηκαν επιμέρους πτυχές όπως:

- Επιβολή εξουσίας από τους γονείς
- Προσφερόμενη αγάπη
- Παροχή επιλογών
- Διάλογος και ανταλλαγή απόψεων
- Θετικά/αρνητικά συναισθήματα

- Αυτοεκτίμηση
- Ικανοποίηση από τη ζωή
- Επίτευξη μαθησιακών στόχων και σχολική βαθμολογία

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας και στις δύο χώρες, οι μεταβλητές που μελετούσαν τον «αυστηρό γονεϊκό έλεγχο» και την «επιβολή πειθαρχίας» συσχετίζονται αρνητικά με τις μεταβλητές της «συναισθηματικής ευημερίας» της «ικανοποίησης για τη ζωή» που βιώνουν τα παιδιά στην προ-εφηβεία. Αντίθετα, η παροχή «αυτονομίας» και «αγάπης» στα παιδιά αποτελούν προγνωστικό παράγοντα για υψηλές σχολικές επιδόσεις και επιδόσεις Σ/Ν, για τα παιδιά στις ΗΠΑ και στην Κίνα. Οι Wang, Pomerantz και Chen, (2007), καταλήγουν στο συμπέρασμα πως, ανεξαρτήτως πολιτισμικού πλαισίου, ο «γονεϊκός έλεγχος» και η παροχή «αυτονομίας» σε παιδιά που βρίσκονται στην προεφηβεία, επιδρούν καθοριστικά στη συναισθηματική ευημερία των.

3.4 Ερευνητικές υποθέσεις

Μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφική επισκόπηση διαπιστώθηκε, ιδιαίτερα στον Ελλαδικό/Κυπριακό χώρο, η ανάγκη συλλογής περισσότερων εμπειρικών δεδομένων και η ανάγκη διεξαγωγής ποσοτικών ερευνών, οι οποίες θα μελετούν τη σχέση μεταξύ «γονεϊκής- (πατρικής) τυπολογίας» και τη Σ/Ν στους έφηβους. Παρόλο που πληθώρα ερευνών καταδεικνύουν τον καθοριστικό ρόλο της οικογένειας, άρα και του πατέρα, στην ανάπτυξη της Σ/Ν και τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς και προσωπικότητας των εφήβων, εντούτοις παρατηρείται μια ανισότητα στη διεξαγωγή ερευνών για τη Σ/Ν σε σχέση με την «πατρική» τυπολογία, συγκριτικά με αυτές που ασχολούνται με το ρόλο της μητέρας, (De Luccie, 1996; Gamble, et al., 2007; Winsler et al., 2015; Wang et al., 2007).

Η παραπάνω διαπίστωση, αναφορικά στα κενά που υπάρχουν στη βιβλιογραφία για τη σχέση της «πατρικής» τυπολογίας με τη Σ/Ν, σε συνδυασμό με την αναζήτηση γνώσης στο πεδίο, αλλά το ενδιαφέρον για εντοπισμό διαφόρων ερευνητικών μεθόδων, οι

οποίες μπορούν να εφαρμοστούν σε μελλοντικές έρευνες, αποτέλεσαν το έναυσμα διεξαγωγής της παρούσας διπλωματικής εργασίας, στην οποία επιδιώκεται η απάντηση των ακόλουθων ερευνητικών υποθέσεων:

A. Η «γονεϊκή τυπολογία» σχετίζεται θετικά με την Σ/Ν των εφήβων, όπως αυτή καταγράφεται μέσα από την αυτοαντίληψη τους.

A.α. Παιδιά «υποστηρικτικών» πατέρων έχουν υψηλότερα επίπεδα Σ/Ν.

A.β. Παιδιά «επιτρεπτικών» και «αυταρχικών» πατέρων έχουν χαμηλότερα επίπεδα Σ/Ν.

B. Καταγράφεται μικρός έως μέτριος συσχετισμός μεταξύ των αυτό-αντιλαμβανόμενων απόψεων των παιδιών και των γονέων, ως προς την «γονεϊκή τυπολογία – (Η αντίληψη των εφήβων για την «πατρική τυπολογία» δεν συγκλίνει με την αυτοαντίληψη των πατέρων τους).

Γ. Διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα ως προς την αντιλαμβανόμενη Σ/Ν

Κεφάλαιο 4

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το ενδιαφέρον της παρούσας διπλωματικής εργασίας επικεντρώνεται στη σχέση ανάμεσα στη Σ/Ν των εφήβων και τη «Γονεϊκή Τυπολογία», με έμφαση στον πατρικό ρόλο, όπως οι ίδιοι οι έφηβοι τον αντιλαμβάνονται. Ως εκ τούτου, η βιβλιογραφική επισκόπηση επικεντρώνεται στη μελέτη και παρουσίαση προηγούμενων ερευνών, στις οποίες συμμετείχαν αγόρια και κορίτσια στην εφηβεία, μαζί με τον πάτερα ή και τους δύο γονείς.

4.1 Πηγές πληροφόρησης

Πηγές πληροφόρησης για την εκπόνηση της παρούσας μελέτης αποτέλεσαν μεταξύ άλλων, μεγάλος αριθμός βιβλίων, πληθώρα δημοσιεύσεων σε έγκριτα επιστημονικά έντυπα, άρθρα δημοσιευμένα σε ερευνητικά ινστιτούτα ή εκπαιδευτικά ιδρύματα και πρακτικά από συνέδρια σχετικά με το θέμα που διερευνάται. Επιπλέον, μελετήθηκαν προηγούμενες ερευνητικές εργασίες/διατριβές άλλων μεταπτυχιακών και διδακτορικών φοιτητών, μονογράμματα και υλικό που δημοσιεύτηκε στο διαδίκτυο και είναι σχετικό με το θέμα της εργασίας. Η συλλογή του υλικού έγινε μέσα από ποικίλους τρόπους. Επισκέψεις στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου αλλά και μέσα από ηλεκτρονικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, άμεσης πρόσβασης, όπως είναι ο Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών <https://www.heal-link.gr/>, <http://www.unioncatalog.gr/ucportal> WorldCat, <http://www.worldcat.org/>, Karlsruhe Virtual Catalog http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk_en.html, το European Library <http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/> κλπ. Επιπλέον, υλικό συγκεντρώθηκε μέσα από την αναζήτηση ελληνικών ψηφιακών βιβλιοθηκών στην ιστοσελίδα <http://www.openarchives.gr/> και την άμεση πρόσβαση σε ψηφιακή μορφή

μεταπτυχιακών, διπλωματικών εργασιών και διατριβών που εκπονήθηκαν από φοιτητές σε διεθνή επίπεδο για τα οποία έγινε ηλεκτρονική επίσκεψη στο Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD): <http://www.ndltd.org/home>. Στη βάση δεδομένων PsycINFO, με πάνω από τρία εκατομμύρια εγγραφών σχετικά με την επιστήμη συμπεριφοράς και ψυχική υγεία, έγινε αναζήτηση σχετικών άρθρων, βιβλίων και διατριβών, ενώ παράλληλα χρησιμοποιήθηκε η μηχανή αναζήτησης ερευνητικών εργασιών στο διαδίκτυο Google Scholar, www.google scholar.gr και άλλες ψηφιακές βάσεις ερευνητικού υλικού.

Για την αξιοπιστία της ερευνητικής πηγής χρησιμοποιήθηκαν άρθρα τα οποία είναι δημοσιευμένα σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά κύρους, τα οποία εφαρμόζουν τη μέθοδο κριτικής αξιολόγησης από ειδικούς στο εκάστοτε αντικείμενο (peer review). Η ποιότητα των άρθρων επιβεβαιώθηκε μέσα από τις αναφορές άλλων ερευνητών για τις δημοσιευμένες εργασίες (citations) και μέσα από τον δείκτη απήχησης όπως αυτός εμφανίζεται στο impact factor ή στο cite score.

4.2. Λέξεις κλειδιά

Για την αναζήτηση και εντοπισμό έγκυρων και επιστημονικών πηγών, οι οποίες αποτελούν τα θεμέλια της οικοδόμησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, έγινε συνδυαστική αναζήτηση με τις πιο κάτω λέξεις κλειδιά, οι οποίες εμπεριέχονται στον τίτλο, ή στην περίληψη προηγούμενων δημοσιεύσεων, όπως αυτά έχουν οριστεί από τους συγγραφείς:

#Emotional Intelligence, #EI, #Adolescence #Parenting Styles, #Fatherhood, #Parenting Practices #συναισθηματική νοημοσύνη, #αυτοαντίληψη, #έφηβοι, #γονεϊκή τυπολογία, #πατρική τυπολογία, #εργαλεία αυτοαναφοράς συναισθηματικής νοημοσύνης κλπ.

4.3 Προτάσεις Μεθοδολογίας και ερευνητικών εργαλείων για διεξαγωγή έρευνας

Μέσα από την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας διαπιστώθηκαν «ερευνητικά κενά», ως προς τη σχέση που υπάρχει μεταξύ της Σ/Ν και της πατρικής

τυπολογίας, καθώς όπως έχει προαναφερθεί, οι περισσότερες έρευνες που μελετούν τη σχέση γονεϊκής τυπολογίας και Σ/Ν, επικεντρώνονται στη μητρική φιγούρα.

Ως εκ τούτου, η παρούσα διπλωματική εργασία θα μπορούσε να είχε επιστημονικό χαρακτήρα και μέσα από τη συσχετική έρευνα, συλλογή ποσοτικών στοιχείων και τη στατιστική ανάλυση δεδομένων, να μελετούσε τη σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Προσωπικά, εάν προχωρούσα σε τέτοιου είδους έρευνα θα επικεντρωνόμουν στη μελέτη της εν λόγω σχέσης που παρατηρείται σε έφηβους και στους πατέρες τους.

Οι συμμετέχοντες θα ήταν μεγάλος αντιπροσοπευτικός αριθμός μαθητών (κορίτσια-αγόρια ισόποσα) στην εφηβεία, ηλικίας μεταξύ 11 και 17 ετών, οι οποίοι φοιτούν σε διαφορετικά σχολεία Β'θμιας εκπαίδευσης, σε όλες τις επαρχίες της Κύπρου μαζί με τους.

Για την αξιολόγηση της Σ/Ν των εφήβων και της «πατρικής» τυπολογίας θα χρησιμοποιούσα δύο ψυχομετρικά εργαλεία. Στους μαθητές θα χορηγούσα το «Ερωτηματολόγιο του Έλληνα Πατέρα», το οποίο τροποποιήθηκε από την Μαριδάκη-Κασσωτάκη, (2009) για να χορηγείται και σε παιδιά στην εφηβεία και παράλληλα, θα τους ζητούσα να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς «Trait Emotional Intelligence Questionnaire» (TEIQue Greek), το οποίο κατασκευάστηκε από τους Mavroveli, Petrides Shove και Whitehead, (2008), για την αξιολόγηση της Σ/Ν, ως χαρακτηριστικό στοιχείο της προσωπικότητας. Πρόκειται για ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, άρα συμπληρώνεται βάσει των υποκειμενικών αντιλήψεων του κάθε ερωτώμενου. Το εργαλείο έχει σταθμιστεί και προσαρμοστεί σε Ελληνικό πληθυσμό και περιλαμβάνει 36 προτάσεις. Μέσα από κλίμακες τύπου Likert πέντε βαθμών αξιολογείται η γενική συναισθηματική νοημοσύνη του εξεταζόμενου όπως αυτές προκύπτουν από το άθροισμα των απαντήσεων.

Στους πατέρες θα χορηγούσα το «Ερωτηματολόγιο Τυπολογίας του Έλληνα Πατέρα», το οποίο μεταφράστηκε και σταθμίστηκε από την Μαριδάκη-Κασσωτάκη (2009), αποτελεί την Ελληνική έκδοση του «Parenting Styles and Dimensions Questionnaire»

(PSDQ) των Robinson, Mandleco, Olsen & Hart (2001), και βασίζεται στο μοντέλο γονεϊκής τυπολογίας της Baumrind (1989). Το ερωτηματολόγιο αξιολογεί την τυπολογία του Έλληνα πατέρα, με βάση τους τρόπους διαπαιδαγώγησης των παιδιών του. Αποτελείται από 32 προτάσεις, οι οποίες αξιολογούν τον «αυταρχικό», τον «επιτρεπτικό και τον «υποστηρικτικό» γονέα, μέσα από την κατανομή τους σε τρεις πεντάβαθμες κλίμακες τύπου Likert (1= ποτέ, 2= σπάνια, 3= μερικές φορές, 4= πολύ συχνά, 5= πάντα). Βάσει της κατανομής των προτάσεων του, 12 από αυτές αξιολογούν τον «αυταρχικό» γονέα, 15 τον «υποστηρικτικό» και 5 τον «επιτρεπτικό». Οι συντελεστές αξιοπιστίας alpha (α) του Cronbach για τις παραπάνω κλίμακες του ερωτηματολογίου κυμαίνονται μεταξύ .64 και .82, συντελεστές οι οποίοι επιβεβαιώνουν την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου.

ατά τη στάθμιση του στον Ελληνικό πληθυσμό από την Μαριδάκη – Κασσωτάκη, αναδείχθηκαν 4 πατρικοί τύποι, προσθέτοντας στην εικόνα της γονεϊκής τυπολογίας, τον τύπο του «αυστηρού» πατέρα. Οι συντελεστές αξιοπιστίας alpha(α) του Cronbach για κάθε κλίμακα του ερωτηματολογίου είναι: .88 για τον υποστηρικτικό πατέρα, .85 για τον αυταρχικό πατέρα, .70 για τον αυστηρό πατέρα και .63 για τον επιτρεπτικό πατέρα, καθιστώντας το ερωτηματολόγιο αξιόπιστο.

Για τη βαθμολόγηση του ερωτηματολογίου αναφορικά στις απαντήσεις των μαθητών για τον τρόπο διαπαιδαγώγησης του πατέρα τους, 13 από τις 29 προτάσεις του αντιστοιχούν στον υποστηρικτικό πατέρα (1, 2, 4, 6, 8, 10, 13, 15, 19, 22, 23, 26, 28), 7 προτάσεις αντιστοιχούν στον αυταρχικό (3, 5, 11, 17, 20, 27, 29), 4 προτάσεις στον αυστηρό (7, 12, 14, 24) και 5 προτάσεις στον επιτρεπτικό πατέρα (9, 16, 18, 21, 25). Οι προτάσεις αξιολογούνται με μία πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert για το ερωτηματολόγιο στο οποίο απαντούν οι έφηβοι για τον πατέρα τους (1= ποτέ, 2= σπάνια, 3= μερικές φορές, 4= πολύ συχνά, 5= πάντα). Προσθέτοντας τις απαντήσεις στις προτάσεις της κάθε υποκλίμακας του ερωτηματολογίου προκύπτει ο πατρικός τύπος, Μαριδάκη-Κασσωτάκη (2009).

Πωλίνα Ν. Ιωάννου

Κεφάλαιο 5

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ- ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κύριος στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν η μελέτη της «γονεϊκής τυπολογίας, ιδιαίτερα της «πατρικής τυπολογίας» σε σχέση με την ανάπτυξη της Σ/Ν των εφήβων. Για το σκοπό αυτό έγινε επισκόπηση στη διεθνή βιβλιογραφία και συγκεντρώθηκαν στοιχεία που επιβεβαιώνουν ή αναιρούν τις ερευνητικές υποθέσεις που περιγράφονται στην εισαγωγή.

Το βασικό ερώτημα της έρευνας, αναφορικά στη σχέση μεταξύ της Σ/Ν και της «γονεϊκής τυπολογίας», απαντάται κατά γενική ομολογία, μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, αφού οι περισσότερες έρευνες καταδεικνύουν σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών. Επίσης, όπως διαφαίνεται μέσα από τη μελέτη προηγούμενων ερευνών, (Abdollahi et. Al., 2013; Asghari & Besharat, 2011; Nastasa & Sala, 2012), υπάρχει σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ του «υποστηρικτικού» πατέρα, και της Σ/Ν, όπως οι ίδιοι οι έφηβοι αντιλαμβάνονται τις δύο έννοιες. Συγκεκριμένα, μέσα από τη βιβλιογραφία διαπιστώνεται πως υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του «υποστηρικτικού» πατέρα και των κυρίαρχων χαρακτηριστικών της Σ/Ν. Συγκεκριμένα, η ανάπτυξη της Σ/Ν και ο τρόπος που οι έφηβοι την αντιλαμβάνονται, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον «υποστηρικτικό πατέρα, ο οποίος δείχνει κατανόηση στο παιδί του και το επαινεί συχνά, το εμπιστεύεται και αποδέχεται τις επιλογές του, του παρέχει στοργή, τρυφερότητα και αυτονομία, αλλά ταυτόχρονα, οριοθετεί με σαφή τρόπο τη συμπεριφορά του παιδιού του, συζητά και παρέχει εξηγήσεις στο παιδί του. Παράλληλα, μέσα από την επισκόπηση προκύπτει πως ο «αυταρχικός» πατέρας, βάσει του πως τα ίδια τα παιδιά τον εκλαμβάνουν, σχετίζεται αρνητικά με την αυτοαντίληψη του παιδιού για τη Σ/Ν. Παρατηρήθηκε ότι ο «αυταρχικός» πατέρας, ο οποίος

χρησιμοποιεί την τιμωρία ως μέτρο πειθαρχίας, χωρίς να συζητά ή να δίνει εξηγήσεις στο παιδί του και οι απαιτήσεις του είναι υπερβολικές, έχει άμεση συσχέτιση με χαμηλά επίπεδα Σ/Ν. Τα αποτελέσματα αυτής της παραμέτρου της έρευνας, ταυτίζονται με προηγούμενες έρευνες, οι οποίες κατέδειξαν αρνητική συσχέτιση μεταξύ Σ/Ν και των χαρακτηριστικών του «αυταρχικού» πατέρα, (Abdollahi et. Al., 2013; Asghari & Besharat, 2011; Alegre, 2011; Nastasa & Sala, 2012). Για τον «επιτρεπτικό» πατέρα τα αποτελέσματα δίστανται, καθώς η έρευνα των Asghari & Besharat, (2011), αναφέρει αρνητική σύνδεση της Σ/Ν των παιδιών και του συγκεκριμένου τύπου πατέρα, ενώ η έρευνα των Natasa & Sala, (2012), καταδεικνύουν θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο. Βάσει της πιο πάνω διχογνωμίας, ανάμεσα στις δύο έρευνες, ο συγκεκριμένος τύπος πατρικής τυπολογίας χρήζει περαιτέρω διερεύνησης και μελέτης, ως προς τη σχέση του με την αντιλαμβανόμενη Σ/Ν των παιδιών. Απώτερος στόχος της έρευνας ήταν να εξετάσει κατά πόσο η άποψη του πατέρα και του παιδιού συγκλίνουν, ως προς το είδος της «πατρικής τυπολογίας» σε σχέση με τη Σ/Ν. Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, διαφαίνεται πως αρκετοί ερευνητές μελέτησαν το εν λόγω θέμα τα αποτελέσματα των οποίων αναφέρονται πιο κάτω, (Gecas & Schwable, 1986; Paulson, 1994; Jessop, 1981; Smetana, 1995).

Τα ευρήματα της έρευνας της Smetana, (1995), καταδεικνύουν μια σημαντική διαφορά μεταξύ της αυτοαναφοράς των γονέων και των παιδιών τους αναφορικά στην «γονεϊκή τυπολογία». Αυτό ισχύει στις μητέρες και τους πατέρες αντίστοιχα. Μέσα από τη μελέτη 110 εφήβων μαζί με τους γονείς τους, (108, μητέρες και 92 πατέρες), η Smetana, (1995), καταλήγει ότι οι μεν έφηβοι εκλαμβάνουν του γονείς τους περισσότερο «επιτρεπτικούς» και πιο «αυταρχικούς» από ότι οι ίδιο θεωρούν τους εαυτούς τους, ενώ οι γονείς εκλαμβάνουν το εαυτό τους πιο «υποστηρικτικούς», συγκριτικά με το τι πιστεύουν οι έφηβοι για εκείνους. Στα ίδια αποτελέσματα καταλήγει και η Paulson, (1994), η οποία μελέτησε 247 παιδιά μαζί με τους γονείς τους, και βρήκε μικρό έως μέτριο συσχετισμό μεταξύ των αυτό-αντιλαμβανόμενων απόψεων

των παιδιών και των γονέων, ως προς την «γονεϊκή τυπολογία. Στα ίδια αποτελέσματα καταλήγουν και οι Gecas & Schwable, (1986), οι οποίοι μελετώντας 128 οικογένειες, τα παιδιά των οποίων βρίσκονταν στην εφηβεία, βρήκαν ότι υπάρχει μικρή συσχέτιση μεταξύ των αυτό-αντιλήψεων των παιδιών και των γονέων σε σχέση με τη συμπεριφορά των γονέων. Τέλος ο Jessop, (1981), καταλήγει στο ίδιο αποτέλεσμα, μετά από έρευνα που διενήργησε σε ίδιο πληθυσμό (παιδιά έφηβοι και γονείς), παρατηρώντας πολύ μικρή σχέση ανάμεσα στις απόψεις των συμμετεχόντων για την οικογενειακή ζωή, το γονεϊκό ρόλο και τη Σ/Ν.

Βάσει των πιο πάνω αποτελεσμάτων διαπιστώνεται ότι υπάρχει χάσμα αυτό-αντίληψης και μεγάλη διαφορά του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται και απαντούν ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς τα παιδιά και οι ενήλικες, σε σχέση με τους τρόπους ανατροφής και διαπαιδαγώγησης των παιδιών. Ενδεχομένως, οι ενήλικες να νιώθουν άβολα για τον τρόπο με τον οποίο διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους, γνωρίζοντας πως αυτός δεν είναι ο αποδεκτός από το κοινωνικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα να αλλοιώνουν τις απαντήσεις τους και να τις ωραιοποιούν, (Kaufmann et al., 2000). Για την περαιτέρω εξακρίβωση αποτελεσμάτων, συνιστάται η διεξαγωγή έρευνας για τη «γονεϊκή τυπολογία», στην οποία θα γίνει ευρύτερη χρήση εργαλείων και επιπλέον, τα αποτελέσματα να μην εξαρτώνται μόνο από ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς, με στόχο τη μέγιστη αντικειμενικότητα και αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Ως εκ τούτου, τα παραπάνω αποτελέσματα χρήζουν περαιτέρω μελέτης και διερεύνησης.

Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση δεν διαπιστώθηκαν διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα σε σχέση με τις επιδόσεις Σ/Ν των εφήβων, Cassidy, et al., 1992; Bar-On, 2006; Gross & Ballif, 1991; Mavrovelli et al., 2007), ωστόσο υπάρχουν και κάποιες έρευνες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι τα κορίτσια αποκωδικοποιούν καλύτερα τη συναισθηματική έκφραση συγκριτικά με τα αγόρια και ως εκ τούτου, σκοράρουν καλύτερα σε τεστ Σ/Ν, (Fernandez-Berrocal et al., 2012; Πλατσίδου, 2005; Naghavi & Redzuan, 2011). Μέσα από τα αποτελέσματα ερευνών υποστηρίζεται επίσης η άποψη

πως τα κορίτσια έχουν καλύτερη κατανόηση, αποκωδικοποίηση και επεξήγηση ανάμικτων συναισθημάτων, (Brown & Dunn, 1996), ενώ σύμφωνα με τους Bar-On, (2006) και Petrides & Furnham, (2000), τα κορίτσια, συγκριτικά με τα αγόρια, παρουσιάζονται ως πιο ευπροσάρμοστα, με υψηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης και ανεπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες και ικανότητα δημιουργίας διαπροσωπικών σχέσεων. Σύμφωνα με τις ίδιες έρευνες, τα αγόρια παρουσιάζονται με μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση και να είναι πιο ευέλικτα και ανεξάρτητα. Επίσης φαίνεται να διαχειρίζονται το άγχος τους, να ρυθμίζουν τα συναισθήματα και να αναλαμβάνουν την επίλυση προβλημάτων καλύτερα, από τα κορίτσια, (Bar-On, 2006; Petrides & Furnham, 2000).

Τέλος, μέσα από τη επισκόπηση, παρατηρείται ότι ο πατέρας εκλαμβάνεται πιο «επιτρεπτικός» με τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια και πιο ανεκτικοί στην επιθετικότητα των κοριτσιών παρά των αγοριών, (Rothbart & Maccoby, 1964; Bronstein, 1984). Οι Collins & Russel, (1991), αποδίδουν το παραπάνω στο γεγονός ότι κατά την εφηβεία, ένας πατέρας απομακρύνεται κατά κάποιο τρόπο από την κόρη του και έρχεται πιο κοντά με το γιο του, επομένως περνά περισσότερο χρόνο μαζί του με αποτέλεσμα τα κορίτσια να εκλαμβάνουν τον πατέρα ως «επιτρεπτικό», (Brostein, 1984; Hill et al., 1985). Αντιθέτως, η έρευνα των Russel & Russel, (1978), καταδεικνύει πως δεν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Βάσει των πιο πάνω, προτείνεται η διεξαγωγή έρευνας για περαιτέρω μελέτη των διαφορών ανάμεσα στα δύο φύλα, σε σχέση με τον τρόπο που εκλαμβάνεται ο πατέρας στα αγόρια και στα κορίτσια, αντίστοιχα.

Εν κατακλείδι, προτείνεται η διεξαγωγή μιας ποσοτικής έρευνας, η οποία θα περιλαμβάνει δείγμα από μια ευρύτερη δημογραφικά, πληθυσμιακή ομάδα, εξασφαλίζοντας, με αυτό τον τρόπο τη γενίκευση των αποτελεσμάτων σε μεγαλύτερο φάσμα. Σε αυτή την έρευνα θα ήταν προτιμότερο να μην χρησιμοποιηθούν μόνο ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς σε γονείς και παιδιά, τα οποία θεωρούνται καθόλα

αξιόπιστα και χρήσιμα, αλλά να γίνει ένας συνδυασμός εργαλείων αξιολόγησης, της έκφρασης των συναισθημάτων αμφότερα σε γονείς και παιδιά. Πολλοί ερευνητές που αναφέρθηκαν πιο πάνω εκφράζουν τους ενδοιασμούς και τη διαφωνία τους για τη χρήση ερωτηματολογίων αυτοαναφοράς, (Ciarochi et al., 2001). Σύμφωνα με τους Mayer και Cobb, (2000), τα ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς ως μέσο αξιολόγησης της Σ/Ν μπορεί να αποβούν λιγότερο αντιπροσωπευτικά όταν εφαρμοστούν σε ενήλικο πληθυσμό, καθώς εμπεριέχει αλλοίωση των αποτελεσμάτων, λόγω του ότι ο συγκεκριμένος πληθυσμός ενδεχομένως να αποκρύψει κάποιες συμπεριφορές δεν είναι κοινωνικά αποδεκτές και να παρουσιάσει μια πιο ιδεατή εικόνα της συμπεριφοράς του. Συμπερασματικά, η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκει να αναδείξει τη σχέση μεταξύ στη Σ/Ν και τη «γονεϊκή/πατρική τυπολογία» σε έφηβους. Η παρούσα βιβλιογραφική επισκόπηση προσφέρει στον αναγνώστη μια σφαιρική εικόνα για τις διάφορες πτυχές της Σ/Ν, ως σημαντικό μέρος της ανάπτυξης του ανθρώπου και μπορεί να αξιοποιηθεί σε πλαίσια τα οποία ασχολούνται με τη σχέση εφήβων-οικογένειας, στην εκπαίδευση, σε σχολές γονέων, ή συμβουλευτικές ομάδες, για την απόκτηση περεταίρω γνώσης πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Ο αναγνώστης μέσα από την ανάγνωση της παρούσας εργασίας, μπορεί να συνειδητοποιήσει τον καθοριστικό ρόλο των γονέων και ειδικότερα του πατέρα που διαδραματίζει στην ανάπτυξη της Σ/Ν, με απώτερο στόχο την αναγνώριση πιθανών προβλημάτων που μπορεί οι ίδιοι να παρουσιάζουν στη συμπεριφορά τους και τη λήψη απαραίτητων μέτρων για, έτσι ώστε να περιορίσουν τους λάθος χειρισμούς.

Η παρούσα διπλωματική εργασία δίνει το έναυσμα για διεξαγωγή έρευνας η οποία θα μελετά εις βάθος την «γονεϊκή/πατρική τυπολογία», εφαρμόζοντας την σε Ελλάδα και Κύπρο, καθώς όπως φάνηκε μέσα από την επισκόπηση, οι έρευνες πάνω στο συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο είναι περιορισμένες. Συνεπώς, συνιστάται η εκπόνηση μιας διευρυμένης εμπειρικής έρευνας με μεγάλο πληθυσμό δείγματος από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και της Κύπρου, η οποία θα προχωρήσει σε περεταίρω

διερεύνηση των τύπων «πατρικής τυπολογίας» στις δύο χώρες και θα εξετάζει την «γονεϊκή/πατρική τυπολογία», σε σχέση με τα επιμέρους χαρακτηριστικά της Σ/Ν στους έφηβους, χρησιμοποιώντας συνδυασμό εργαλείων αξιολόγησης της Σ/Ν.

Πωλίνα Ν. Ιωάννου

Βιβλιογραφία

Abdollahi, A., Talib, M. A. & Motalebi, S. A. (2013). Perceived parenting styles and emotional intelligence among Iranian boy students. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*, vol.2(3), 460-467.

Alegre, A. (2011). Parenting Styles and Children's Emotional Intelligence: What do We Know? *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, vol.9(1), 56-62.

Antonopoulou, A., Alexopoulos, D.A. & Maridaki-Kassotaki, K. (2012). Perceptions of Father Parenting Style, Empathy and Self-Esteem Among Greek Preadolescents. *Marriage & Family Review*, vol.48, 293-309.

Asghari, M.S. & Besharat, M.A. (2011). The relation of perceived parenting with emotional intelligence. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, vol.30, 231-235.

Bandura, A., (1977). *Social Learning Theory*. NJ, Prentice Hall.

Bastian, V. A., Burns, N. R. & Nettelbeck T. (2005). Emotional intelligence predicts life skills, but not as well as personality and cognitive abilities. *Personality and Individual Differences*, vol.39, 1135-1145.

Bar-On, R. (1997). *The emotional quotient inventory (EQ-i): technical manual*. Toronto: Multi-Health Systems.

Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of Emotional-Social Intelligence (ESI). *Psichothema*, vol.18, 13-25.

Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, vol.67, 3296-3319.

Baumrind, D. (2005). Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, vol.108, 61-69.

Baumrind, D. (1967). Childcare practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, vol.4, 1-103.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, vol.75, 43-88.

Beck, A. T., (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. International Universities Press.

Betts, L. R., Trueman, M., Chiverton, L., Stanbridge, A. & Stephens, J. (2012). Parental rearing style as a predictor of attachment and psychosocial adjustment during young adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, vol.30(6), 675-693.

- Bolton, S. C. (2000). Emotion here, emotion there, emotional organizations everywhere. *Critical Perspectives on Accounting*, vol.11, 155-171.
- Borneman, E. (1988). *Η πατριαρχία*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Brackett, M. A., Mayer, J. D. & Warner, R. M. (2004). Emotional intelligence and its relation to everyday behaviour. *Personality and Individual Differences*, vol.36(6), 1387-1402.
- Bronfenbrenner, U., (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brostein, P. (1984). Differences in mothers' and fathers' behaviors toward children: A cross-cultural comparison. *Developmental Psychology*, vol.20, 995-1003.
- Cassidy, J., Parke, R. D., Butkovsky, L. & Braungart, J. M. (1992). Family- Peer Connections: The roles of emotional expressiveness within the family and the children's understanding of emotions. *Child development*, vol.63, 603- 618
- Ciarrochi, J., Chan, A. Y. C. & Caputi, P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences*, vol.28, 539-561.
- Cole, M., Cole, S., (2001). *Η Ανάπτυξη των Παιδιών: Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά την νηπιακή και μέση παιδική ηλικία*. Αθήνα, Εκδόσεις Τυπωθήτω.
- Craig, G. J. & Kermis, D. M. (1995). *Children Today*. N.J.: Perentice Hall.
- Day, H. N., (1877). *The sentiments Elements of psychology*. New York, NY, US: G P Putnam's Sons.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, vol.113(3), 487-486.
- Davies, M. Stankov, L. & Roberts, R. D. (1998). Emotional Intelligence: In search of an elusive construct. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol.75, 989-1015
- Deave, T. & Johnson D. (2008). The transition to parenthood: what does it mean for fathers. *Journal of Advanced Nursing*, vol.63(6), 626-633.
- De Luccie, M. (1996). Predictors of paternal involvement and satisfaction. *Psychological Reports*, vol.79, 1351-1359.
- De Raad, B. (2005). The trait-coverage of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, vol.38(3), 673-687.
- Dragonas, T., Thorpe, K. & Golding, J. (1992). Transition to fatherhood: a crosscultural comparison. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, vol.13(1), 1-19.
- Eco, U. (1994). *Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία*. Αθήνα: Νήσος.
- Fagan, J. & Barnett, M. (2003). The Relationship Between Maternal Gatekeeping, Paternal Competence, Mothers' Attitudes About the Father Role, and Father Involvement. *Journal of Family Issues*, 24(8), 1020-1043.

- Faltas I., (2016). *Emotional Intelligence: A Historical Overview*. Research Gate. <https://www.researchgate.net/>
- Featherstone, B. (2004). Fathers matter: A research review. *Children & Society*, vol.18, 312-319
- Fernandez-Berrocal, P., Cabello, R., Castillo, R. & Extremera, N. (2012). Gender differences in emotional intelligence: the mediating effect of age. *Behavioral Psychology/ Psicología Conductual*, vol.20(1), 77-89
- Frederickson, N., Petrides, K. V. & Simmonds, E. (2012). Trait emotional intelligence as a predictor of socioemotional outcomes in early adolescence. *Personality and Individual Differences*, vol.52, 323-328.
- Freud, S. (1964). *An outline of psychoanalysis. Standard edition of the work of Sigmund Freud*. London, Hogarth press.
- Furnham, A. & Cheng, H. (2000). Perceived parental behavior, self-esteem and happiness. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, vol.35, 463-470.
- Gamble, W. C., Ramakumar, S. & Diaz, A. (2007). Maternal and paternal similarities and differences in parenting: An examination of Mexican-American parents of young children. *Early Childhood Research Quarterly*, vol.22(1), 72-88.
- Gardner, H., (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books
- Gecas, V. & Schwalbe, M. L. (1986). Parental Behavior and Adolescent Self-Esteem. *Journal of Marriage and Family*, 48(1), 37-46
- Gelfand, H. (2003). *Mastering APA style*. Washington DC: American Psychological Association.
- Grace J., & Baucum G., (2007). *Η Ανάπτυξη του Ανθρώπου*. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
- Goldenberg, I., Matheson, K. & Mantler, J. (2006). The Assessment of Emotional Intelligence: A Comparison of Performance-Based and Self-Report Methodologies. *Journal of Personality Assessment*, vol.86(1), 33-45
- Goleman D. (1995). *Συναισθηματική Νοημοσύνη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Goleman D., (1998), *Συναισθηματική Νοημοσύνη στο χώρο εργασίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Goleman, D. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη: Γιατί το «EQ» είναι πιο σημαντικό από το «IQ»*. Αθήνα: Πεδίο.
- Gottman J., (2015). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών*, Αθήνα: Πεδίο.
- Gross, L. A. & Ballif, B. (1991). Children's Understanding of Facial Expressions and Situations: A Review. *Developmental Review*, vol.11, 368- 398.

- Grossman, F. K., Pollack, W. S. & Golding, E. (1988). Fathers and children: Predicting the quality and quantity of fathering. *Developmental Psychology*, vol.24(1), 82-91.
- Harris, S. M. (2002). Father absence in the African American community: Towards a new paradigm. *Race, Gender, and Class*, vol.9, 111-133.
- Heaven, P. & Ciarrochi, J. (2008). Parental Styles, Gender and the Development of Hope and Self- Esteem. *European Journal of Personality*, vol.22, 707-724
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Gerris, J. R. M., Van der Laan, P. H. & Smeenk, W. (2011). Maternal and paternal parenting styles: Unique and combined links to adolescent and early adult delinquency. *Journal of Adolescence*, 34(5), vol.813-827.
- Humphrey, N., Curran, A., Morris, E., Farrell, P. & Woods, K. (2007). Emotional Intelligence and Education: A critical review. *Educational Psychology*, vol.27(2), 235-254.
- Jessop, D. J. (1981). Family relationships as viewed by parents and adolescents: A specification. *Journal of Marriage and the Family*, vol.43, 95–107.
- Karavasilis, L., Doyle, A. B. & Markiewicz, D. (2003). Associations between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescence. *International Journal of Behavioral Development*, vol.27(2), 153-164.
- Kaufmann, D., Gesten, E., Santa-Lucia, R. C., Salcedo, O., Gobioff-Rendina, G. & Gadd, R. (2000). The relationship between parenting style and children's adjustment: The parents' perspective. *Journal of Child & Family Studies*, vol.9(2), 231-245.
- Krampe, E. M. (2009). When is the father really there? A conceptual reformulation of paternal presence. *Journal of Family Issues*, vol.30, 875-897.
- Krampe, E. M. & Newton, R. R. (2012). Reflecting on the father: Childhood family structure and women's paternal relationships. *Journal of Family Issues*, vol.33, 773-800.
- Kritzas, N. & Grobler, A. A. (2005). The relationship between perceived parenting styles and resilience during adolescence. *Journal of Child and Adolescent Mental Health*, vol.17, 1-12.
- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *Marriage & Family Review*, vol.29, 23-42
- Lopes, P. N., Salovey, P. & Straus, R. (2003). Emotional intelligence, personality, and the perceived quality of social relationships. *Personality and Individual Differences*, vol.35(3), 641-658.
- Mackaye David L., (1928). The Interrelation of Emotion and Intelligence. *American Journal of Sociology*. vol. 34,(3).
- Mahasneh, A. M., Al-Zoubi, Z. H. & Batayenh, O. T. (2014). Family socialization patterns as a predictor of emotional intelligence from university student. *Standard Global Journal of Educational Research*, vol.1(1), 12-16.

- Maridaki-Kassotaki, K. (2000). Understanding Fatherhood in Greece: Father's Involvement in Child Care. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, vol.16(3), 213-219
- Marsiglio, W., Day, R. D. & Lamb, M. E. (2000). Exploring fatherhood diversity. *Marriage & Family Review*, vol.29(4), 269-293.
- Matthews, G., Zeidner, M. & Roberts, R. D. (2004). *Emotional Intelligence: Science and Myth*. London: MIT Press.
- Mavroveli, S., Petrides, K. V., Shove, C. & Whitehead, A. (2008). Investigation of the construct of trait emotional intelligence in children. *European Child and Adolescent Psychiatry*, vol.17, 516- 526.
- Mayer J. D, Ciarrochi J.,Forgas J. P., (2001). *A field guide for emotional intelligence, Emotional intelligence in everyday life*. NY: Psychology Press.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R. & Salovey P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, vol.27, 267- 298.
- Mayer, J. D. & Cobb, C. D. (2000). Educational policy in emotional intelligence: Does it make sense? *Educational Psychology Review*, vol.12(2), 163- 183
- Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R., & Sitarenios, G., (2001). Emotional intelligence as a standard intelligence. *Emotion*, vol.1(3), p232–242.
- Mayer, J.D., Salovey, P. & Caruso D.R. (2004). Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*, vol.15(3), 197-215.
- Mavroveli, S., Petrides, K. V., Rieffe, C. & Bakker, F. (2007). Trait emotional intelligence, psychological well-being and peer-rated social competence in adolescence. *British Journal Of Development Psychology*, vol. 25, 263-275
- Mavroveli, S., Petrides, K. V., Shove, C. & Whitehead, A. (2008). Investigation of the construct of trait emotional intelligence in children. *European Child and Adolescent Psychiatry*, vol.17, 516- 526.
- Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S. & Keehn, D. (2007). Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and LifeSatisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, vol.16(1), 39-47.
- Muris P., Meesters C., Morren M., Moorman, L., (2003). Anger and hostility in adolescents: Relationships with self-reported attachment style and perceived parental rearing styles. *Journal of Psychosomatic Research* vol. 57, (3), 257-264.
- Nastasa, L. E. & Sala, K. (2012). Adolescents' emotional intelligence and parental styles. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, vol.33, 478-482.
- Naghavi, F. & Redzuan, M. (2011). The Relationship Between Gender and Emotional Intelligence. *World Applied Sciences Journal*, vol.15(4), 555-561
- Pallant, Julie. (2010). *SPSS survival manual : a step by step guide to data analysis using SPSS*. Maidenhead :Open University Press/McGraw-Hill.

Paulson, S. E. (1994). Relations of Parenting Style and Parental Involvement with Ninth-Grade Students' Achievement. *The Journal of Early Adolescence*, vol.14(2), 250-267

Piaget J., (1965). *The moral judgment of the child*. Free Press.

Petrides, K. V., Furnham, A. & Frederickson, N. (2004). Emotional intelligence. *The Psychologist*, vol.17(10), 574- 577.

Petrides, K.V., Pita, R. & Kokkinaki, F. (2007). The location of trait emotional intelligence in personality factor space. *British Journal of Psychology*, vol.98. 273-289.

Pfeiffer, S. I. (2001). Emotional intelligence: Popular but elusive construct. *Roeper review*, vol.23(3), 138-142

Phares, V. & Compas, B. E. (1992). The role of fathers in child and adolescent psychopathology: Make room for daddy. *Psychological Bulletin*, vol.111, 387-412.

Qualter, P., Gardner, K. J. & Whiteley, H. E. (2007). Emotional Intelligence: Review of Research and Educational Implications. *Pastoral Care in Education*, vol.25(1), 11-20.

Querido, J. G., Warner, T. D. & Eyberg, S. M. (2002). Parenting Styles and Child Behavior in African American Families of Preschool Children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, vol.31(2), 272-277

Ree, M. J. & Earles, J. A. (1992). Intelligence is the best predictor of job performance. *Current Directions in Psychological Science*, vol.1, 86-89

Sanchez-Nunez, M. T., Fernandez-Berrocal, P. & Latorre, J. M. (2013). Assessment of Emotional Intelligence in the Family: Influences Between Parents and Children on Their Own Perception and That of Others. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, vol.21(1), 65-73.

Sakka, D. & Deliyanni-Kouimtzi, V. (2006). Adolescent boys' and girls' views of fatherhood in the context of the changing women's position. *Gender and Education*, vol.18(1), 51-74.

Salem, D. A., Zimmerman, M. A. & Notaro, P. C. (1998). Effects of family structure, family process, and father involvement on psychosocial outcomes among African American adolescents. *Family Relations*, vol.47, 331-341.

Sanderson, S. & Sanders Thompson, V. L. (2002). Factors associated with perceived paternal involvement in childrearing. *Sex Roles*, vol.46, 99-111.

Salovey, P., & Sluyter, D. J. (Eds.). (1997). *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. Basic Books.

Sapountzi-Krepia, D., Lavdaniti, M., Dimitriadou, M., Psychogiou, M., Sgantzios, M., He, H. G., Faros, E. & Vehvilainen-Julkunen, K. (2010). Fathers' Feelings and Experience Related to their Wife/ Partner's Delivery in Northern Greece. *Open Nurs J*, vol.4, 48-54

- Sechrest L. Jackson Douglas N., (1961). Social intelligence and accuracy of interpersonal predictions, *Journal of Personality*. vol.29, (2), p.167-182.
- Schaefer, E. S. (1959). A circumflex model of maternal behavior. *Journal of Abnormal Social Psychology*, vol.59, 226-235
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Bobik, C., Coston, T. D., Greeson, C., Jedlicka, C., Rhodes E. & Wendorf, G. (2001). Emotional intelligence and Interpersonal Relations. *The Journal of Social Psychology*, vol.141(4), 523-536.
- Schwartz, J.P., Thigpen, S.E. & Montgomery, J.K. (2006). Examination of Parenting Styles of Processing Emotions and Differentiation of Self. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, vol.14(1), 41-48.
- Sears, R. R., Maccoby, E. C., & Levin, H. (1957). *Patterns of child rearing*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Simons, L. G. & Conger, R. D. (2007). Linking Mother- Father Differences in Parenting to a Typology of Family Parenting Styles and Adolescent Outcomes. *Journal of Family Issues*, vol.28(2), 212-241.
- Skinner, B. F.. (1974). *About behaviorism*. New York: Knopf.
- Sternberg, R. (1996). *The psychologist's companion: a guide to scientific writing for students and researchers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jessop, D. J. (1981). Family relationships as viewed by parents and adolescents: A specification. *Journal of Marriage and the Family*, vol.43, 95–107.
- Symonds. P. M. (1939). *The psychology of parent-child relationships*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Thomas, P. A., Krampe, E. M., & Newton, R. R. (2008). Father presence, family structure, and feelings of closeness to the father among adult African American children. *Journal of Black Studies*, vol.38(4), 529-546.
- Thorndike, R. L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper's Magazine*, vol.140, p.227-235.
- Turner, E. A., Chandler, M. & Heffer, R. W. (2009). The Influence of Parenting Styles, Achievement Motivation, and Self-Efficacy on Academic Performance in College Students. *Journal of College Student Development*, vol.50(3), 337-346.
- Ugwu, L. I. (2011). Emotional and General Intelligence: Characteristics, Meeting Points and Missing Links. *Asian Social Science*, vol.7(7), 137-140.
- Van Rooy, D.L. & Viswesvaran, C. (2004). Emotional intelligence: a meta-analytic investigation of predictive validity and nomological net. *Journal of Vocational Behavior*, vol.65, 71-95.
- Walker R.E. , Foley J. M. , (1973). Social Intelligence: Its History and Measurement. *Psychological Reports* vol.33(3), p. 839-864.

Wang, Q., Pomerantz, E. M. & Chen. H. (2007). The Role of Parents' Control in Early Adolescents' Psychological Functioning: A Longitudinal Investigation in the United States and China. *Child Development*, vol.78(5), 1592-1610.

Winsler, A., Madigan, A. L. & Aquilino, S. A. (2015). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, vol.20(1), 1-12.

Αγγελάκη, Χ., Γκολφινόπουλου, Γ., Διδάχου, Ε., Παπαδάκου, Ε., Ρήγα, Β., (2012). *4+1 Κλειδιά για την Αυτομόρφωση της Νηπιαγωγού*. Αθήνα, ΟΜΕΡ.

Αντωνοπούλου, Α. & Μιλτσακάκη, Χ. (2011). Δυνατότητες και δυσκολίες στη συμπεριφορά του εφήβου, συναισθηματική νοημοσύνη και εκφραστικότητα: εξέταση της μεταξύ τους σχέσης. *Παιδαγωγικός Λόγος*, vol.1, 11-25

Αντωνοπούλου, Α. & Τσίτσας, Γ. (2011). Διερεύνηση της Γονεϊκής Τυπολογίας της Ελληνίδας Μητέρας: Στάθμιση του Ερωτηματολογίου Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ). *Επιστήμες Αγωγής*, vol.2, 51-60.

Βουτυρά, Α., (2009). *Ο ρόλος της έκφρασης συναισθημάτων μέσα στην οικογένεια και της συναισθηματικής νοημοσύνης νεαρών ατόμων στις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις*. Διδακτορική Διατριβή, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας.

Γεωργίου, Σ. (2011α). *Σχέση Σχολείου-Οικογένειας και ανάπτυξη του παιδιού*. Αθήνα: Διάδραση.

Δημητρίου – Χατζηνεοφύτου, Λ., (2001). *Τα 6 Πρώτα Χρόνια της Ζωής*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Δράγωνα, Θ. & Ναζίρη, Δ. (1995). *Οδεύοντας προς την πατρότητα*. Αθήνα: Εξάντας.

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία; : επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Κριτική.

Κατάκη, Χ. (2012). *Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας*. Αθήνα: Πεδίο.

Κακαβούλης, Α., (1997). *Συναισθηματική Ανάπτυξη και Αγωγή: συναισθήματα, ιδιοσυγκρασία, αυτοσυνειδησία, κοινωνικότητα, σχέσεις του παιδιού*. Αθήνα, Εκδόσεις: Ιδιωτική.

Κασσωτάκης, Μ. & Φλουρής, Γ. (2006). *Μάθηση και Διδασκαλία: Σύγχρονες απόψεις για τις διαδικασίες της μάθησης και τη μεθοδολογία της διδασκαλίας*. Αθήνα: αυτοέκδοση.

Καραφύλλης, Γ., (2007). *Η Φιλοσοφία της Παιδείας. Γνωσιολογικά και Ηθικά Ζητήματα*. Αθήνα, Εκδόσεις Βάνιας.

Καψάλης, Α., (2005). *Οργάνωση και Διοίκηση σχολικών μονάδων*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας. (Διδακτορική διατριβή).

Κουρμούση, Ν., (2012). *Εκπαίδευση σε ατομικές και κοινωνικές δεξιότητες στο πλαίσιο της αγωγής υγείας στο νηπιαγωγείο* (Διδακτορική διατριβή). Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Κρασανάκης, Γ. (1991). *Ο πατρικός ρόλος*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Λατινόπουλος, Π. (2010). *Τα πρώτα βήματα στην έρευνα: ένας χρηστικός οδηγός για νέους ερευνητές*. Αθήνα: Κριτική.

Λυπουρλής, Δ., (2006). 385-322 π.Χ. Αριστοτέλης: Ηθικά Νικομάχεια. Α' Τόμος. Αθήνα: Ζήτρος.

Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Α. (2009). Τυπολογία του Έλληνα πατέρα με βάση τον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών του: Προσαρμογή και στάθμιση του ερωτηματολογίου: «Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ)». *Επιστήμες αγωγής*, vol.4, 23-34

Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Α. (2011). *Παιδαγωγική Ψυχολογία*. Αθήνα: Διάδραση.

Μπαμπάλης, Θ., Τσώλη, Κ., & Σταύρου, Ν. (2013). Σχέση Συναισθηματικής Νοημοσύνης και ακαδημαϊκής επίδοσης μαθητών του δημοτικού σχολείου. Στο Φ. Καλαβάσης & Α. Κοντάκος (επιμ.), *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Κοινωνικά δίκτυα και σχολική μονάδα: Γέφυρες και Νοήματα*, τ.6 (σσ. 204-225). Παν/μιο Αιγαίου.

Πετρογιάννης, Κ. Γ., (2003). *Η μελέτη της ανθρώπινης ανάπτυξης: Παρουσίαση της θεωρίας του Urie Bronfenbrenner με βάση ευρήματα από τη διεθνή έρευνα*. Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη.

Πλατσίδου, Μ. (2004). Συναισθηματική Νοημοσύνη: Σύγχρονες προσεγγίσεις μιας παλιάς έννοιας. *Επιστήμες αγωγής*, vol.1, 27-39.

Πλατσίδου, Μ. (2005). Διερεύνηση της συναισθηματικής νοημοσύνης εφήβων με τη μέθοδο των αυτοαναφορών και της αντικειμενικής επίδοσης. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, vol.40, 166- 181.

Πλατσίδου, Μ., (2010). *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη: Θεωρητικά μοντέλα, τρόποι μέτρησης και εφαρμογές στην εκπαίδευση και την εργασία*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (2006). *Κοινωνικοποίηση και Εκπαιδευτικές Ανισότητες*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Τσαούσης, Δ. Γ. (2006). *Η κοινωνία του ανθρώπου*. Αθήνα: Gutenberg.

Τσιπλητάρης, Α. Φ. (2011). *Η κοινωνικοποίηση του παιδιού: Μια ψυχοκοινωνιολογική προσέγγιση στα πλαίσια της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα: Διάδραση.

Τσιρογιαννίδου, Ε. & Πλατσίδου, Μ. (2011). Σχολές γονέων: ένα παράδειγμα βελτίωσης της συναισθηματικής νοημοσύνης. *Σύγχρονη Κοινωνία, Εκπαίδευση και Ψυχική Υγεία*, vol.4, 105-125.

Πωλίνα Ν. Ιωάννου